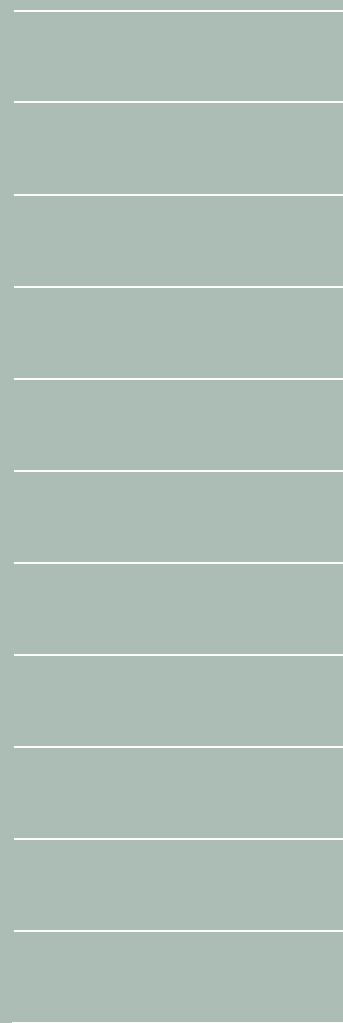

LIETUVOS BANKAS

MOKĖJIMŲ RINKOS APŽVALGA

2014

Santrumpos

EBA	Europos bankininkystės institucija
ECB	Europos Centrinis Bankas
EEE	Europos ekonominė erdvė
EMT	Europos mokėjimų taryba
EMV	Standartas, skirtas lustinėms mokėjimo kortelėms ir mokėjimo terminalams suderinti
ES	Europos Sąjunga
MPT	Mokėjimo paslaugų teikėjas
MPV	Mokėjimo paslaugų vartotojas
NFC	Artimojo ryšio komunikacija, pagrįsta trumpu atstumu sklindančiomis radijo bangomis
proc.	procentai
proc. p.	procentiniai punktai
SEPA	Bendra mokėjimų eurais erdvė
QR	Dviejų dimensijų kodai, skirti informacijai saugoti

Šalių žymėjimai

AT	Austrija	FR	Prancūzija	NL	Nyderlandai
BE	Belgija	GR	Graikija	PL	Lenkija
BG	Bulgarija	HR	Kroatija	PT	Portugalija
CY	Kipras	HU	Vengrija	RO	Rumunija
CZ	Čekija	IE	Airija	SE	Švedija
DE	Vokietija	IT	Italija	SI	Slovėnija
DK	Danija	LT	Lietuva	SK	Slovakija
EE	Estija	LU	Liuksemburgas	UK	Jungtinė Karalystė
ES	Ispanija	LV	Latvija		
FI	Suomija	MT	Malta		

Apžvalgą parengė Lietuvos banko Ekonomikos ir finansinio stabilumo tarnybos Finansinio stabilumo departamentas.

Apžvalga prieinama *pdf* formatu Lietuvos banko interneto svetainėje (www.lb.lt).

Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

TURINYS

IŽANGA.....	4
SANTRAUKA	5
1. MOKĖJIMŲ RINKA	6
2. TEISĖKŪROS AKTUALIJOS	13
3. SEPA IR EURO ĮVEDIMAS.....	16
4. FINANSŲ RINKOS INFRASTRUKTŪRA	18
5. MOKĖJIMO PASLAUGŲ ĮKAINIAI	23

INTARPAI

1 INTARPAS. MOKĖJIMŲ RINKOS YPATUMAI.....	8
2 INTARPAS. NAUJOVĖS	12
3 INTARPAS. MOKĖJIMO SISTEMA SEPA-MMS.....	20

IŽANGA

Mažmeniniai mokėjimai pastaraisiais metais sulaukia daug visuomenės, įstatymų leidėjų ir centrinių bankų dėmesio. Tai susiję su esminiais pokyčiais, vykstančiais mokėjimų rinkoje. Reikšmingas mokėjimo operacijų padidėjimas, technologijų kaita, elektroninės prekybos paplitimas, teisinio reguliavimo pokyčiai, integraciniai projektai, socialinių įpročių pasikeitimai, verslo procesų konsolidavimas ir standartizavimas ir kiti veiksniai paveikė iš esmės visas mokėjimų grandinės dalis. Pokyčių tempas atskirose valstybėse skiriasi, tačiau bendra tendencija išlieka – grynuosius pinigus pamažu išstumia elektroniniai mokėjimai.

Lietuvos bankui įstatymiškai pavestos kelios su mažmeniniais mokėjimais susijusios funkcijos. Jis vykdo MPT mikroprudencinę ir veiklos priežiūrą, tarpininkauja sprendžiant mokėjimo paslaugų teikėjų ir vartotojų ginčus, skatina patvarų, veiksmingą mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikimą. Pastarąją funkciją vykdo atlikdamas kelias skirtingas veiklas. Lietuvos bankas teikia atsiskaitymų paslaugas, prižiūri mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemas, koordinuoja Lietuvos rinkos subjektų veiklą vykdant tarptautinius projektus. Daug dėmesio skiria mokėjimų rinkos efektyvumui, saugumui ir inovacijoms skatinti. Dėl to Lietuvos bankas skatina dialogą tarp susijusių asmenų, remia integracijos ir suderinamumo procesus, identifikuoja barjerus, ribojančius naujovių diegimą bei efektyvumo didinimą, ir didina visuomenės informuotumą apie mokėjimus.

Šios apžvalgos tikslas – supažindinti su mokėjimų rinkos aktualijomis, tendencijomis ir numatomais pokyčiais. Apžvalgoje taip pat pateikiama Lietuvos banko nuomonė aktualiais mokėjimų srities klausimais. Tikimasi, kad vienoje vietoje pateikiama informacija bus patogi mokėjimų rinkos dalyviams, akademinėi bendruomenei ir plačiajai visuomenei.

Per pastarąjį dešimtmetį mokėjimų rinka patyrė sisteminių pokyčių ir toliau sparčiai keičiasi. Skaitmeninis amžius keičia socialinius ir atitinkamai mokėjimų įpročius. Naujos technologijos ir inovatyvūs sprendimai dar labiau priartina mokėjimo paslaugas prie vartotojų, vis didėja mokėjimų negrynaisiais pinigais naudojimo intensyvumas. Atitinkamai peržiūrimas ir mokėjimo paslaugų reguliavimas, siekiant užtikrinti teisinį aiškumą, mokėjimų saugumą ir vartotojų apsaugą.

Mokėjimų rinkoje atsiranda nišos, kurias nauji dalyviai dėl savo lankstumo ir spartaus prisitaikymo gali panaudoti veiksmingiau už rinkos senbuvių. Mokėjimo įstaigos, pradėjusios steigtis 2009 m., jau užima daugiau kaip 10 proc. mokėjimų rinkos. Efektyviai veikianti mokėjimų rinka sudaro sąlygas verslo plėtojimui ir taip netiesiogiai prisideda prie šalies ekonomikos plėtros.

2013 m. Europos Komisija pateikė tris teisės aktų pasiūlymus mokėjimų srityje: Mokėjimo sąskaitų direktyvą, Antrąją mokėjimo paslaugų direktyvą ir Tarpbankinio mokesčio reglamentą. Jais siekiama dar labiau padidinti mokėjimų rinkos konkurencingumą, skaidrumą bei efektyvumą ir sustiprinti vartotojų apsaugą. Siekdamas sustiprinti mokėjimo priemonių, naudojamų elektroninėje prekyboje, saugumą, Lietuvos bankas parengė minimalius saugumo reikalavimus. Juos artimiausiu metu turės įgyvendinti MPT.

Įvedus eurą, pasikeis mokėjimus ir atsiskaitymus už vertybinių popierių sandorius vykdančios infrastruktūros. Didelės vertės skubių mokėjimų sistemos LITAS-RLS operacijų sratai bus nukreipti į Eurosistemos naudojamą sistemą TARGET2, o sistema LITAS-RLS bus uždaryta. LITAS-MMS – mažmeninių mokėjimų sistema – bus pritaikyta iki 2015 m. pabaigos vykdyti vietinius mažmeninius mokėjimus eurais. Dėl LITAS-MMS tolesnės veiklos konsultuojamasi su rinkos dalyviais. Daug pakeitimų numatoma ir vertybinių popierių srityje: rinkos dalyviai rengiasi X-Stream ir TARGET2-Securities projektams, kurie suvienodins atsiskaitymo už vertybinius popierius praktiką Baltijos šalyse ir Europoje.

Iki 2016 m. sausio 1 d. SEPA reikalavimams reikės pritaikyti apie 120 mln. kredito pervedimų ir apie 14 mln. tiesioginio debeto operacijų. Tiek šiuo metu jų per vienus metus inicijuojama litais. Pereinant prie standartizuotų SEPA mokėjimo priemonių – kredito pervedimų ir tiesioginio debeto – keisis elektroninių mokėjimų taisyklės, praktika ir mokėjimo nurodymų formatai. Į Lietuvos rinką SEPA, tikimasi, atneš naujovių kaip elektroninės sąskaitos faktūros pateikimo ir apmokėjimo modelis. Tačiau nėra aišku, ar dėl to SEPA tiesioginio debeto schema nepraras paklausos tarp rinkos dalyvių.

Finansų rinkos infrastruktūra Lietuvoje veikia patikimai. Lietuvos banko valdomos mokėjimo sistemos ir AB Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo vertybinių popierių atsiskaitymo sistema (VPAS) veikia be reikšmingų sutrikimų. Mokėjimo sistema LITAS-RLS ir VPAS atitinka joms taikytinus tarptautinius standartus. Įvedus eurą Lietuvoje, šalyje bus gyvendinami svarbūs integracijos į euro finansų rinkos infrastruktūrą projektai.

2013 m. mokėjimo paslaugų įkainiai, išskyrus įkainius už grynųjų pinigų operacijas, keitėsi nedaug. Bankai vidutiniškai du kartus pakėlė įmokų už paslaugas grynaisiais pinigais įkainius. Taip pat padidino grynųjų pinigų pasiėmimo padalinyje įkainį ir pradėjo imti komisinį atlyginimą už grynųjų pinigų įmokėjimą į savo sąskaitą padaliniuose. Nemokamai įmokėti į sąskaitą grynuosius pinigus buvo galima naudojantis bankomatais, jų tinklą 2013 m. bankai plėtė. Tačiau įkainiai neskatinė daugiau naudotis elektroninėmis mokėjimo priemonėmis.

Lietuvos banko nuomone, grynųjų pinigų vyravimas atsiskaitymuose yra pagrindinė kliūtis siekiant didesnio mokėjimų rinkos efektyvumo. Svarbu, kad visuomenei būtų pasiūlytos ir plėtojamos saugios, patogios ir konkurencingos grynųjų pinigų alternatyvos. Viena iš jų yra mokėjimo kortelės, tačiau galimos ir kitos mokėjimo priemonės. Mobiliojo ryšio operatoriai, kurie kitose valstybėse tampa aktyvūs inovatyvių mokėjimo paslaugų teikėjais, Lietuvoje kol kas šioje rinkoje aktyviai nedalyvauja.

Siekiant keisti rinkos struktūrą, reikalingi sisteminiai sprendimai, strateginis planavimas ir nuoseklūs veiksmai tai įgyvendinant. Nustatydamas 2014–2016 m. veiklos gaires, Lietuvos bankas kaip vieną iš strateginių siekių užsibrėžė padidinti mokėjimo ir atsiskaitymo sistemų veiksmingumą, palaikant operacijų saugumą. Atsižvelgiant į tai, kad mokėjimų rinkos plėtra apima įvairias sritis, pavyzdžiui, mokėjimo paslaugų teikėjų licencijavimą ir veiklos priežiūrą, mokėjimo sistemų valdymą bei priežiūrą, mokėjimo paslaugų teikimo priežiūrą ir vartotojų apsaugą, 2014 m. pavasarį Lietuvos banke sukurtas Mokėjimų ir finansų infrastruktūros komitetas. Atsižvelgdamas į iškeltus siekius, komitetas parengs ir pateiks Lietuvos banko valdybai mokėjimų rinkos plėtros strategiją, reguliariai vertins jos įgyvendinimo pažangą, o prireikus teiks siūlymus dėl strategijos atnaujinimo.

1. MOKĖJIMŲ RINKA

MOKĖJIMŲ STRUKTŪRA LIETUVOJE

Didžiausia Lietuvos mokėjimų rinkos dalis priklauso bankams. Mokėjimo paslaugas 2013 m. pabaigoje teikė visi 7 Lietuvos banko licenciją turintys komerciniai bankai ir dauguma užsienio bankų filialų. Įmonėms ir gyventojams bankai sudarė prieigą prie maždaug 8 mln. mokėjimo sąskaitų, iš jų 70 proc. gali būti valdomos elektroniniu būdu.

Konkurenciją bankams sudaro mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigos. Nuo 2009 m. mokėjimo paslaugas gali teikti mokėjimo įstaigos, o nuo 2012 m. – ir elektroninių pinigų įstaigos. 2014 m. sausio 1 d. užregistruotos 32 mokėjimo įstaigos ir 2 elektroninių pinigų įstaigos. Mokėjimo įstaigos sparčiai išplėtojo klientų aptarnavimo tinklą, kuris, įskaitant savitarnos įrenginius, 2013 m. pabaigoje sudarė 4 149 vietas (bankai turėjo 391 padalinį). **Mokėjimo įstaigoms teko apie 12 proc. mokėjimų rinkos.** Nepaisant didelio mokėjimo įstaigų skaičiaus, rinkoje dominavo kelios mokėjimo įstaigos. Trys didžiausios mokėjimo įstaigos (AB Lietuvos paštas, UAB „Perlo“ paslaugos, UAB „Sollo“) užėmė apie 73 proc. rinkos pagal mokėjimo įstaigose atliktų operacijų skaičių. Pastaruoju metu pastebima tendencija, kai mokėjimo ar elektroninių pinigų įstaigos sudaro partnerystės sutartis su bankais arba tarpusavio sutartis. Tai leidžia greičiau populiarinti naujas mokėjimo priemones ir padidinti naudotojų skaičių.

Kredito unijos – mokėjimų rinkos senbuvės, tačiau jų vaidmuo mokėjimų rinkoje nedidelis. Kredito unijos paprastai teikia labiausiai paplitusias mokėjimo paslaugas (kredito pervedimus, mokėjimo kortelių išdavimą ir tvarkymą, įmokų už paslaugas surinkimą) savo nariams. Jų veikla apsiriboja tam tikroje teritorijoje, todėl nepastebimos jų iniciatyvos aktyviau konkuruoti su bankais ir mokėjimo įstaigomis. 2013 m. kredito unijų nariai atliko tik 0,6 proc. visų šalyje atliktų kredito pervedimų ir įmokų už paslaugas.

Lietuvos mažmeninių mokėjimų rinkoje vyrauja atsiskaitymai grynaisiais pinigais. Lietuvos banko skaičiavimais, 2013 m. operacijos grynaisiais pinigais sudarė 81 proc. visų nacionalinių mažmeninių atsiskaitymų Lietuvoje (žr. 1 lentelę). Ši dalis keičiasi nedaug: per dvejus metus sumažėjo 2 proc. p. Gryniesiems pinigams Lietuvoje tenka daug svarbesnis vaidmuo nei kitose Europos, o ypač Šiaurės ir Baltijos regiono, valstybėse (žr. 1 pav.). Tai iš dalies lemia nusistovėję gyventojų įpročiai, pasitikėjimo MPT stoka, nepakankamai išplėtotą mokėjimo kortelių atsiskaitymo vietų infrastruktūrą, šešėlinės ekonomikos veiksnys. Tyrimai rodo, kad Lietuvos gyventojai grynusius pinigus vertina dėl jų patogumo, paprastos išlaidų kontrolės (žinojimo, kiek pinigų liko piniginėje) ir dėl to, kad atsiskaitymas grynaisiais pinigais jiems nieko nekainuoja.

1 lentelė. Mažmeninių mokėjimų struktūra pagal operacijų skaičių 2009 m. (Lietuvoje – 2013 m.)

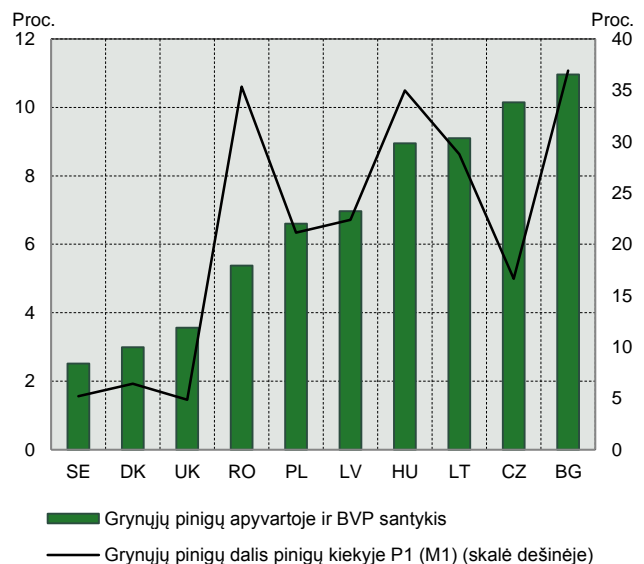
(proc.)	Švedija	Danija	Suomija	Estija	Latvija	Lietuva*
Grynieji pinigai	26,6	34,9	38,8	48,9	77,3	81,3
Kortelės	39,6	44,0	31,3	29,3	9,9	8,1
Debeto kortelės	34,5	41,2	29,1	26,1	7,8	7,5
Kredito kortelės	5,2	2,9	2,2	3,2	2,1	0,6
Tiesioginis debetas	6,2	7,9	2,9	3,5	0,5	0,8
Kredito pervedimai	23,4	12,8	26,9	18,3	12,0	9,8*

Šaltiniai: *The Social and Private Costs of Retail Payment Instruments, September 2012, ECB; Lietuvos banko skaičiavimai.*

Pastaba: *kredito pervedimų duomenys Lietuvoje apima ir mokėjimo įstaigose bei elektroninių pinigų įstaigose inicijuotas perlaides, didžioji jų dalis inicijuota popieriniu būdu.

Šalies duomenų suma gali būti mažiau nei 100 proc. dėl kitų mokėjimo priemonių naudojimo.

1 pav. Grynųjų pinigų apyvartoje reikšmė 2012 m.

Šaltinis: ECB.

2013 m. Lietuvoje atlikta 343 mln. mokėjimo negrynaisiais pinigais operacijų, t. y. 9,2 proc. daugiau nei 2012 m. (žr. 2 lentelę). Iš jų – 328 mln. (96 %) vietinių ir 15 mln. (4 %) tarptautinių mokėjimų. Mokėjimo operacijų vertė, palyginti su 2012 m., sumažėjo 9,1 proc. ir sudarė apie 673 mlrd. litų, iš jų 543 mlrd. litų (81 %) vietinių ir 130 mlrd. litų (29 %) tarptautinių mokėjimų.

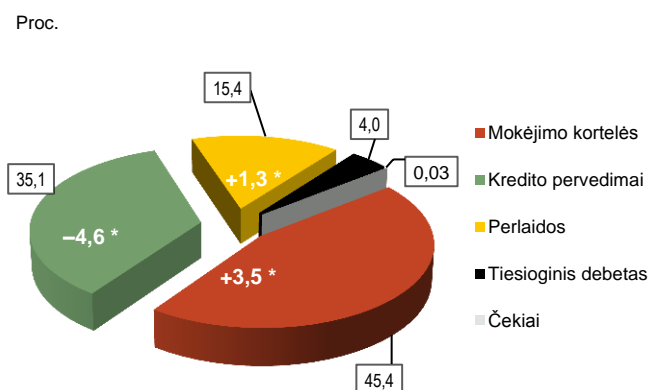
Mokėjimo paslaugos	Operacijų skaičius		Operacijų vertė		Vienos operacijos vidutinė vertė, Lt
	mln.	palyginta su 2012 m.; daugiau, mažiau (-), %	mln. Lt	palyginta su 2012 m.; daugiau, mažiau (-), %	
Visi mokėjimai negrynaisiais pinigais	342,8	9,2	672 895	-9,1	1 963
Visi kredito pervedimai	173,2	2,5	660 015	-9,4	3 811
Kredito pervedimai elektroniniu būdu	107,1	6,1	536 814	-6,9	5 010
Kredito pervedimai popieriniu būdu	66,1	-2,8	123 201	-19,0	1 865
Tiesioginis debetas	13,8	4,7	2 253	7,9	163
Mokėjimai kortelėmis (debeto, kredito ir virtualiosiomis)	155,7	18,3	9 644	16,3	62
Čekiai	0,1	-15,2	983	-15,6	8 406

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: kredito pervedimų duomenys apima ir mokėjimo įstaigose bei elektroninių pinigų įstaigose inicijuotas perlaidas, didžioji jų dalis inicijuota popieriniu būdu.

Tarp atsiskaitymų negrynaisiais pinigais dominuoja mokėjimo kortelės ir kredito pervedimai. Mokėjimo kortelės sudarė didžiausią naudojamų mokėjimo priemonių dalį (45 %) (žr. 2 pav.). 2004–2011 m. debeto kortelių operacijų skaičius per metus vidutiniškai didėjo 15, o kredito kortelių – net 43 proc. (3 pav.). 2011–2013 m. kredito kortelių operacijų skaičius didėjo lėčiau – vidutiniškai iki 12 proc. per metus, o debeto kortelės tapo sparčiausiai populiarėjančia mokėjimo priemone (vidutinis metinis augimas – 21 %). Kredito pervedimų rinką galima laikyti pasiekusia brandos etapą. 2004–2011 m. kredito pervedimų operacijų skaičius per metus vidutiniškai didėjo 19, vėliau sulėtėjo iki 6 proc. 2013 m. kredito pervedimai sudarė 35 proc. visų mokėjimo operacijų. Didesnį proveržį galėtų paskatinti nebent didesnis jų naudojimas atsiskaitant elektroninėje prekyboje ir naujos inovatyvios paslaugos (pvz., realaus laiko mokėjimai išmaniaisiais telefonais tarp fizinių asmenų). Perlaidų, kuriomis grynaisiais pinigais apmokamos įvairios sąskaitos, dalis stabilizavosi ir 2013 m. sudarė 15 proc. visų operacijų. Nors tiesioginio debeto operacijų skaičius didėjo dvizenkliu dydžiu (2004–2011 m. – vidutiniškai 26, vėliau – 12 %¹), Lietuvoje tiesioginio debeto operacijos, kaip ir kitose Šiaurės ir Baltijos regiono šalyse, nėra populiarios. Jos sudarė tik 4 proc. visų operacijų negrynaisiais pinigais (Švedijoje 2012 m. tokios operacijos sudarė 9, Estijoje – 6, o Latvijoje – 2 % visų mokėjimo priemonių).

2 pav. Mokėjimo priemonių struktūra Lietuvoje pagal operacijų skaičių 2013 m.

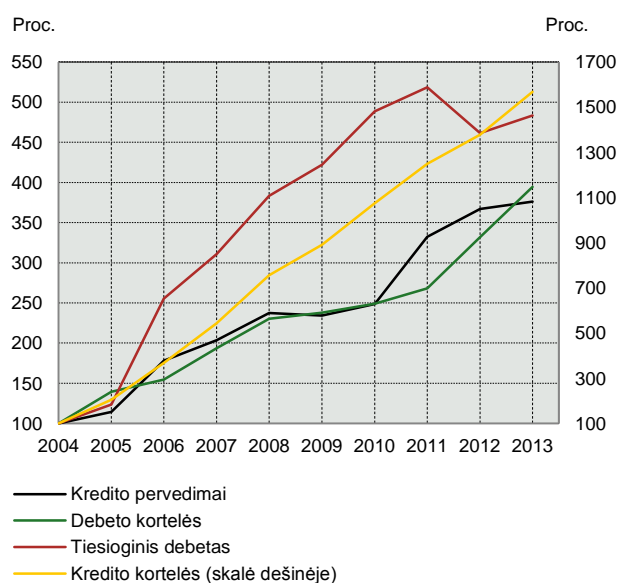

*Mokėjimo priemonių struktūros pokytis, palyginti su 2012 m., proc. p.

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

3 pav. Mokėjimo paslaugų negrynaisiais pinigais operacijų skaičiaus dinamika Lietuvoje

(2004 m. – 100 %)

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

¹ AB bankui „Snoras“ (jis buvo reikšmingas tiesioginio debeto paslaugos teikėjas) nutraukus veiklą, didžioji sutikimų lėšas nurašyti tiesioginiu debetu dalis nebuvo atnaujinta kituose MPT.

1 intarpas. Mokėjimų rinkos ypatumai

Mokėjimų rinkoje, kaip ir kitose rinkose, veikia pasiūlos ir paklausos dėsniai. MPT (pasiūlos pusė) siūlo įvairius atsiskaitymų būdus, iš kurių MPV (paklausos pusė) renkasi, atsižvelgdami į savo poreikius. Tačiau mokėjimų rinka turi ir kitų specifinių savybių, pavyzdžiui, vadinamasis, tinklo poveikis (angl. *network externality*). Mokėtojai ir gavėjai yra tarpusavyje susiję ir sudaro tam tikrą ryšių tinklą. Jame kiekvienas naujas narys padidina visų jau esančių narių naudingumą. Pavyzdžiui, kai daugėja prekybos vietų, kuriose galima atsiskaityti mokėjimo kortele, tai taip pat yra į naudą kiekvienam kortelės turėtojui, nes padidina galimybes pasinaudoti šia mokėjimo priemone. Ši rinkos savybė suteikia mokėjimų rinkai inercijos ir iš dalies sąstingio. Naujas atsiskaitymo būdas gali būti nepastebėtas ir netapti populiarus, jei neapims pakankamai didelio naudotojų skaičiaus. Kita vertus, tai sudaro paskatas į mokėjimų rinka įžengti įmonėms, kurios jau turi daug klientų kitose srityse (pvz., mobiliųjų ryšių operatoriai).

Mokėjimo paslaugų, teikiamų elektroniniu būdu, didžiąją sąnaudų dalį sudaro fiksuotos sąnaudos. Tai reiškia, kad reikia palyginti didelių pradinių investicijų į infrastruktūrą, produktą ir ryšius su klientais, tačiau tai leidžia apdoroti didelį skaičių mokėjimo operacijų be reikšmingesnio poveikio kintamoms sąnaudoms. Taip susidaro sąlygos masto ekonomijai (angl. *economies of scale*). Paprastai, remiantis parengta infrastruktūra, skirta mokėjimo paslaugoms, galima pasiūlyti ir kitų papildomų paslaugų, suteikiančių naudotojams pridėtinę vertę (pvz., lojalumo programas, sąskaitų archyvą). Taip atsiranda ir apimties ekonomija (angl. *economies of scope*). Šios savybės lemia, kad nauji rinkos dalyviai (mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigos) susiduria su iššūkiais, konkuruodami su jau rinkoje nusistovėjusiais, platų tinklą turinčiais ir pradines investicijas padengusiais mokėjimų sprendimais.

Vis dėlto mokėjimų rinkoje atsiranda nišos, kurias nauji dalyviai dėl savo lankstumo ir pritaikymo spartos gali panaudoti veiksmingiau už rinkos senbuvius. MPV nėra vienybė grupė. Skiriasi fizinių asmenų, mažų įmonių, didelių įmonių, valstybės įstaigų mokėjimo paslaugų poreikiai. Įmonė, parduodanti prekes ar paslaugas elektroninėje erdvėje, pageidautų kitokių atsiskaitymo priemonių nei ta, kuri prekiauja fizinėse vietose. MPV poreikių skirtumai atveria galimybių naujiems mokėjimų rinkos dalyviams, kurie, pasitelkdami šiuolaikines technologijas, pasiūlo naujų atsiskaitymo būdų.

KREDITO PERVEDIMAI

Kredito pervedimus inicijuoja mokėtojai ir ši mokėjimo paslauga prieinama, jei MPV turi mokėjimo sąskaitas. Paplitus elektroninei bankininkystei, kredito pervedimai tapo ypač patogus, greitas bei saugus būdas pervesti lėšas ir atsiskaityti už elektroninės prekybos būdu įsigytas prekes ar paslaugas. Lietuvos banko tyrimai, atlikti 2012–2013 m., parodė, kad mokėjimo sąskaitas turi 93 proc. gyventojų, patenkančių į 18–75 m. amžiaus grupę².

Lietuvoje prieinami įprasti kredito pervedimų inicijavimo kanalai (klientų aptarnavimo padaliniai, internetinė bankininkystė) ir nauji, išmaniesiems įrenginiams pritaikyti būdai. Internetinė bankininkystė Lietuvoje atsirado maždaug prieš 15 metų ir yra gerai išplėtota. Šiuo metu apie 87 proc. kredito pervedimų bankuose inicijuojami elektroniniu būdu (žr. 4 pav.). Kai kurie MPT siūlo informaciją apie mokėjimo sąskaitos likučius ir jų pokyčius gauti ir SMS žinutėmis. 2012–2013 m. daugelis MPT pristatė naują kanalą mokėjimo sąskaitai valdyti ir mokėjimams inicijuoti – išmaniesiems įrenginiams pritaikytą mobiliąją programėlę (*app*). Į SIM kortelę įdiegus elektroninį parašą, išmanieji telefonai ir planšetės tapo ypač patogios kasdienėms operacijoms.

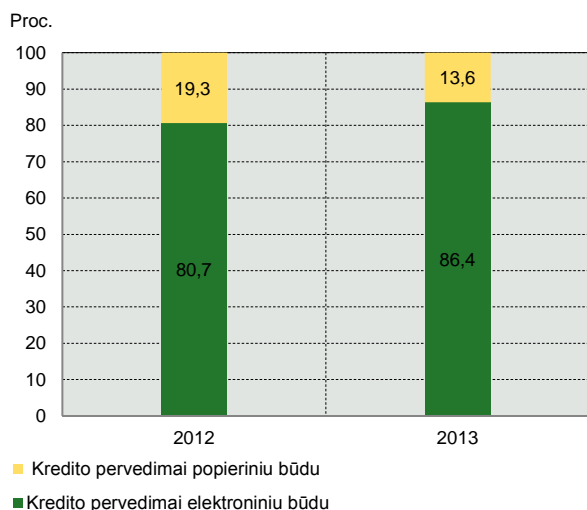
Lietuvoje trys iš keturių vietinių kredito pervedimų, inicijuotų MPT, įvykdomi įstaigos viduje, t. y. mokėtojo ir gavėjo sąskaitos atidarytos tame pačiame MPT. Tokie mokėjimai paprastai gali būti inicijuojami bet kuriuo paros metu, o lėšos į gavėjo mokėjimo sąskaitą įskaitomos beveik realiu laiku.

Lietuvoje veikiančios bankai kredito pervedimo paslaugą pritaikė vietinių elektroninių parduotuvių poreikiams. Iš pardavėjo interneto puslapio per specialią sąsają pirkėjas nukreipiamas į banko internetinį puslapį, kur autorizuoja jau parengtą mokėjimo nurodymą. Šiuo metu tai dominuojantis atsiskaitymo negrynaisiais pinigais būdas už internetu pirktas prekes iš vietinių elektroninių parduotuvių. Deja, šis būdas nėra pritaikytas tarptautinei elektroninei prekybai. Tam Lietuvos gyventojai naudoja mokėjimo korteles (dažniausiai kredito) arba elektroninius pinigus (dažniausiai *PayPal*).

Bankai neįstengė paskatinti daugiau mokėjimų inicijuoti elektroniniu būdu, todėl įmokų už paslaugas rinkoje su jais sėkmingai konkuravo mokėjimo įstaigos. Pastaruoju metu bankai mažina klientų aptarnavimo padalinių skaičių (2012 m. pabaigoje jie turėjo 440 klientų aptarnavimo padalinių, 2013 m. pabaigoje – 391). Todėl tarp asmenų, pageidaujančių sąskaitas apmokėti grynaisiais pinigais, greitai išpopuliarėjo platų klientų aptarnavimo padalinių tinklą turinčios ir konkurencingą kainodarą pasiūliusios mokėjimo įstaigos (žr. 5 pav.). Padidėjęs elektroniniu būdu bankuose inicijuotų kredito pervedimų skaičius padėjo tik atsverti sumažėjusias operacijas padaliniuose, tačiau bendras kredito pervedimų skaičius iš esmės nepadidėjo ir 2013 m. sudarė apie 119 mln.

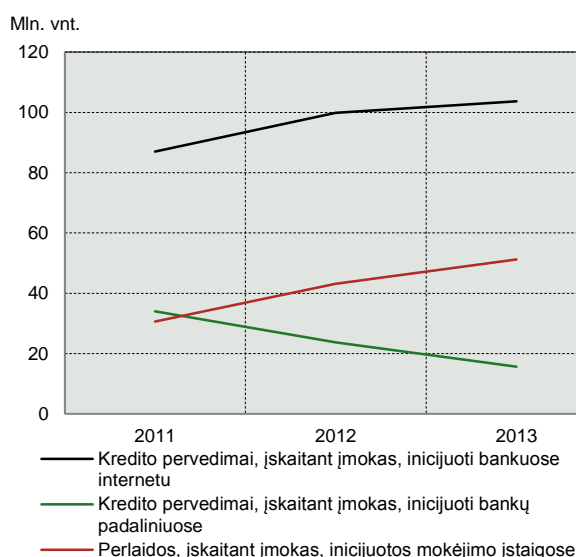
² http://www.lb.lt/lietuvos_gyventoju_mokejimo_iprociu_apklausa_apzvalga_2013

4 pav. Kredito pervedimų struktūra Lietuvoje pagal operacijų skaičių

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

5 pav. Pervedimai, inicijuoti bankuose ir mokėjimo įstaigose

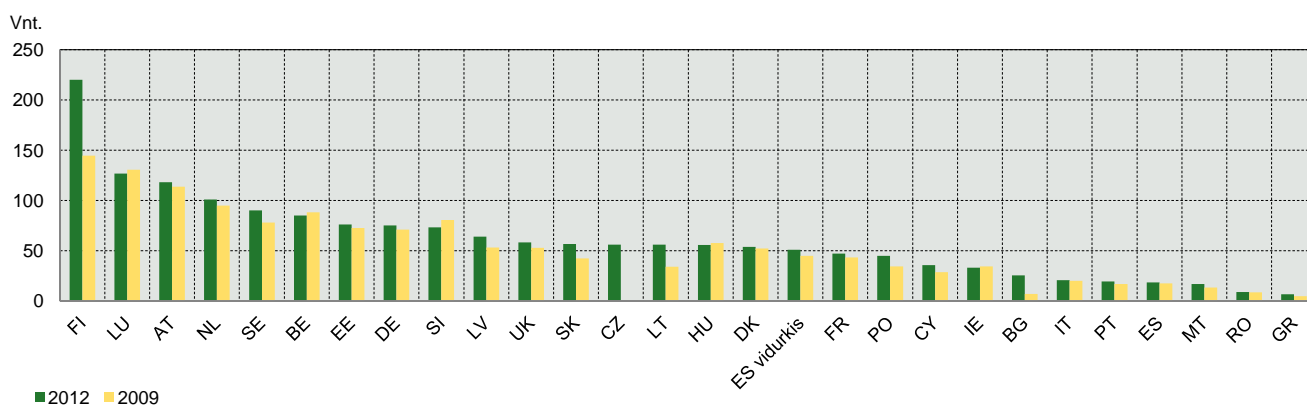

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Nors kredito pervedimų rinka Lietuvoje pastaraisiais metais reikšmingai padidėjo, ES esame vidutiniškai.

Tarp ES valstybių pagal kredito pervedimų operacijų skaičių, tenkantį vienam gyventojui, Lietuva 2012 m. užėmė keturioliką vietą (žr. 6 pav.). Daugiausia prie šio padidėjimo prisidėjo tai, kad mokėjimo įstaigos buvo įtrauktos į oficialiąją statistiką. Nors mokėjimo įstaigų teikiamos įmokų surinkimo paslaugos teisiškai laikomos pinigų perlaidomis, statistikos tikslais tokios operacijos priskiriamos prie kredito pervedimų.

6 pav. Kredito pervedimų skaičius vienam gyventojui per metus

Šaltinis: ECB.

MOKĖJIMO KORTELĖS

Mokėjimo kortelė – mokėjimo priemonė, kai pardavėjui lėšas perveda mokėjimo kortelę išleidęs MPT. Mokėjimo kortelės – patogi alternatyva gryniesiems pinigams prekybos vietoje ir viena iš nedaugelio mokėjimo priemonių, pritaikyta tarptautinei elektroninei prekybai. Tradiciškai skiriamos debeto ir kredito kortelės, tačiau gali būti ir kitų rūšių kortelių, kurioms būdingos specifinės savybės (pvz., virtualiosios kortelės).

Lietuvoje kortelių skaičius ir sklaida yra pakankama. Lietuvoje platinamos trijų kortelių schemų³ – VISA, MasterCard ir American Express – mokėjimo kortelės. Vartotojams prieinamos trijų rūšių mokėjimo kortelės: debeto, kredito ir virtualiosios kortelės. Lietuvos banko tyrimų duomenimis, debeto kortelės turi 89 proc. gyventojų, patenkančių į 18–75 m. amžiaus grupę ir turinčių sąskaitą banke, kredito kortelės – 17 proc., o virtualiosios – 10 proc. Vidutinis kortelių skaičius, tenkantis vienam gyventojui, ES sudaro 1,5 kortelės ir atskirose valstybėse svyruoja palyginti nedaug. Lietuvoje 2013 m. pabaigoje vienam gyventojui teko 1,2 mokėjimo kortelės (žr. 3 lentelę).

³ Mokėjimo kortelių schema – mokėjimo operacijų taisyklių, procedūrų, standartų ir (arba) įgyvendinimo gairių rinkinys, valdomas atskiros įstaigos ar organizacijos.

3 lentelė. Mokėjimo kortelių skaičius Lietuvoje

Mokėjimo kortelės	2013 m.	2013 m., palyginti su 2012 m.; daugiau, mažiau (-), %
Visos mokėjimo kortelės	3 588 454	-2,9
Debeto kortelės	3 057 864	-5,4
Kredito kortelės	476 804	19,3
Virtualiosios kortelės	53 786	-12,5
Visos mokėjimo kortelės 1 000- iui gyventojų *	1 213	-1,9
Visos mokėjimo kortelės 1 000-iui gyventojų (2012 m. ES vidurkis)*	1 465	n. d.

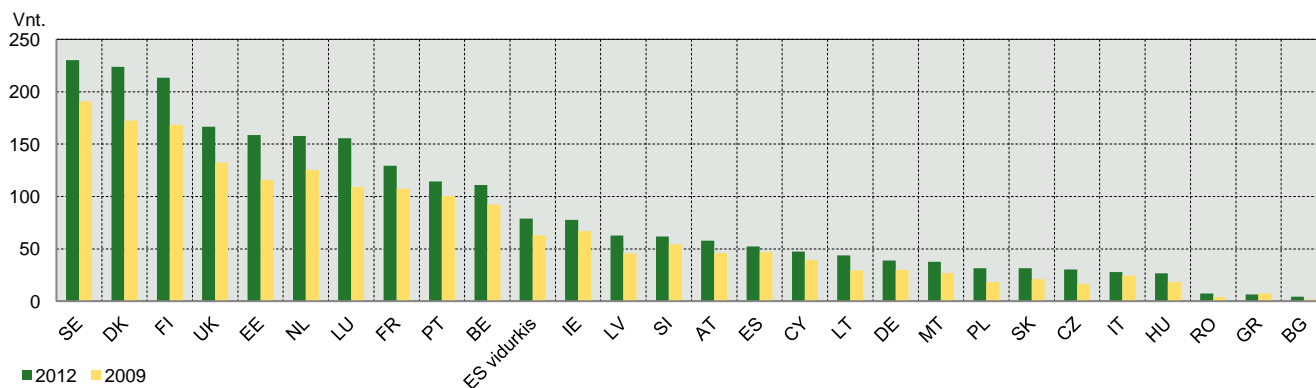
Šaltiniai: Lietuvos banko skaičiavimai ir ECB duomenys.

Pastaba: * – ECB duomenys gali skirtis nuo Lietuvos banko skaičiavimų dėl patikslintos Lietuvos gyventojų statistikos, kurią pateikia Statistikos departamentas.

Kortelių rinka palyginti koncentruota. Nors mokėjimo kortelės leidžia beveik visi mokėjimų rinkoje aktyvūs bankai ir dauguma kredito unijų, trys didžiausi kortelių išleidėjai („Swedbank“, AB, AB SEB bankas ir AB DNB bankas) užima 92 proc. rinkos pagal išleistų mokėjimo kortelių skaičių. Kortelių aptarnavimo paslaugas įmonėms teikia šeši MPT, ši rinka dar labiau koncentruota.

Mokėjimo kortelėmis atliktų mokėjimų skaičius ir vertė reikšmingai didėja, tačiau pagal jų naudojimo intensyvumą vis dar atsiliekame nuo kitų Šiaurės ir Baltijos valstybių. 2013 m., palyginti su 2012 m., debeto ir kredito mokėjimo kortelėmis atliktų mokėjimų vertė pasiekė rekordinę beveik 10 mlrd. litų sumą (žr. 4 lentelę). Aštuoni litai iš dešimties sumokėtų kortele išleisti panaudojus debeto kortelę. Mokėjimai kortelėmis yra populiariausia mokėjimo negrynaisiais pinigais paslauga ES, tačiau Lietuva dar gerokai atsiliekia nuo ES vidurkio. 2013 m. Lietuvoje vienam gyventojui teko 53 mokėjimo kortele operacijos, 2012 m. Švedijoje – 230, Estijoje – 159, o Latvijoje – 63 operacijos (žr. 7 pav.). Lietuvoje išlieka įprotis mokėjimo kortelę daugiausia naudoti gryniesiems pinigams išgryninti (77 litai iš 100 išgryninami), tik 23 litai iš 100 sumokami kortele prekybos vietoje.

7 pav. Operacijų mokėjimo kortele skaičius vienam gyventojui per metus

Šaltinis: ECB.

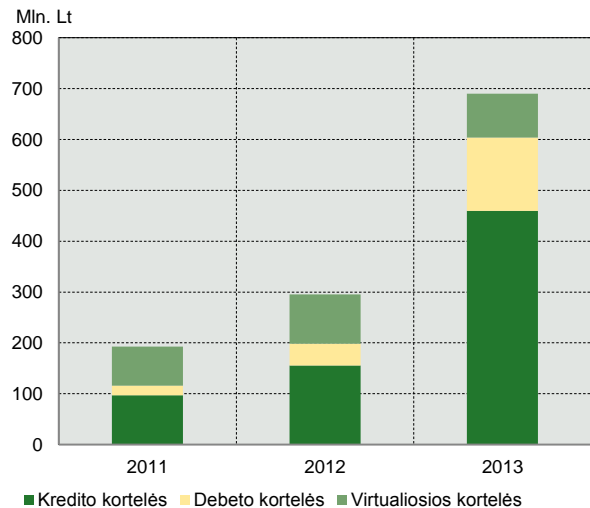
Viena iš sričių, kur mokėjimo kortelės naudojamos dažniau, yra internetinė prekyba (žr. 8 pav.). 2013 m., perkant internetu, mokėjimo kortele atsiskaityta 3,5 mln. kartų, o išleista apie 690 mln. litų, arba 2,3 karto daugiau nei 2012 m. Beveik visos tokios operacijos yra tarptautinės, t. y. prekės ar paslaugos perkamos iš užsienio tiekėjų. Debeto kortelės vis plačiau naudojamos tokiems atsiskaitymams. Tačiau, atsiskaitant už paslaugas vietinėje rinkoje, mokėjimo kortelės naudojamos retai, dažniausiai atsiskaitoma per internetinę bankininkystę.

4 lentelė. Mokėjimai Lietuvoje išleistomis mokėjimo kortelėmis 2013 m.

Mokėjimo kortelės	Mokėjimų skaičius		Mokėjimų vertė	
	tūkst.	palyginta su 2012 m., %	mln. Lt	palyginta su 2012 m., %
Visos mokėjimo kortelės	155 699	18,3	9 644,2	16,3
Debeto kortelės	140 323	18,9	7 673,4	20,6
Kredito kortelės	14 654	14,5	1 884,3	2,8
Virtualiosios kortelės	722	0,8	86,5	-10,7

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

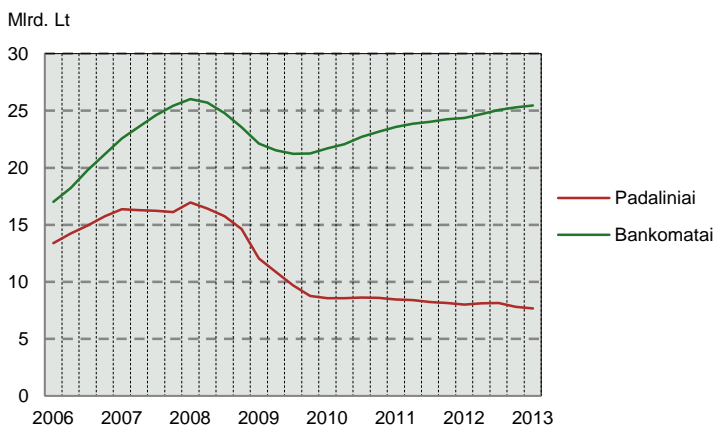
8 pav. Mokėjimo kortelių naudojimas pirkti internetu

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

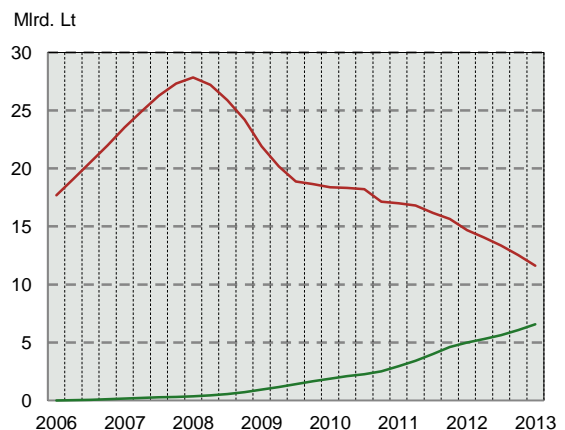
Mokėjimo kortelių naudojimas ir toliau buvo neatsiejamas nuo grynujų pinigų pasiėmimo iš bankomatų ir parduotuvių kasų, nors tokių operacijų vertė didėjo lėčiau nei atsiskaitymo operacijų prekybos vietose. 2013 m. per bankomatus išgryninta 26,6 mlrd. litų (žr. 9 pav.). Palyginti su 2012 m., ši suma padidėjo 5 proc. Bankomatais atliktos pinigų išgryninimo operacijos vidutinė vertė padidėjo 15 litų ir sudarė 390 litų. Bankų padaliniuose gyventojai ir įmonės pasiėmė grynaisiais pinigais 7,7 mlrd. litų (4,4 % mažiau nei 2012 m.), dar 281 mln. litų gyventojai išgrynino per parduotuvių kasas (174 mln. Lt daugiau nei praėjusiais metais). 2013 m. per bankomatus įnešta 6,6 mlrd. litų (žr. 10 pav.). Palyginti su 2012 m., ši suma padidėjo 31,3 proc. Per bankomatus atliktos pinigų padėjimo operacijos vidutinė vertė sudarė 1 225 litus. Grynujų pinigų padėjimas per bankomatus leido reikšmingai sumažinti tokių operacijų poreikį bankų padaliniuose, kur tokių operacijų vertė sumažėjo 20,9 proc. ir 2013 m. sudarė 11,6 mlrd. litų.

9 pav. Grynujų pinigų išdavimas padaliniuose ir bankomatuose per metus

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

10 pav. Grynujų pinigų priėmimas padaliniuose ir bankomatuose per metus

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Mokėjimo bankomatų skaičius Lietuvoje mažėjo, tačiau plėtėsi grynuosius pinigus priimančių bankomatų tinklas. 2013 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 1 261 bankomatas, iš jų 1 181 – gryniesiems pinigams išduoti ir 216 – jiems priimti (136 bankomatai atliko abiejų rūšių operacijas). Palyginti su 2012 m. pabaiga, grynuosius pinigus išduodančių bankomatų buvo 30 vienetų mažiau, o grynuosius pinigus priimančių bankomatų – 60 vienetų daugiau. Bendras bankomatų skaičius sumažėjo 62 vienetais. Lietuvoje 1 mln. gyventojų teko 428 bankomatai (2012 m. – 443, visose ES šalyse (bendras visų šalių rodiklis) – 864, Estijoje – 618, Latvijoje – 624, Švedijoje – 359). Vidutiniškai vienas grynuosius pinigus išduodantis bankomatas panaudotas 57,9 tūkst. kartų, o atliktų operacijų vertė siekė 22,5 mln. litų. Vienas grynuosius pinigus priimančias bankomatas per metus vidutiniškai panaudotas 24,8 tūkst. kartų ir atliktų operacijų vertė sudarė 30,4 mln. litų.

Lietuvoje išleistos mokėjimo kortelės yra vienos iš saugiausių ES. ECB paskelbtoje 2012 m. nuostolių dėl sukčiavimo mokėjimo kortelėmis ataskaitoje nurodoma, kad sukčiavimo nuostolių ir Lietuvos MPT išleistų kortelių bendros

operacijų apyvartos santykis sudarė 0,005 proc. Tai vienas iš mažiausių rodiklių SEPA erdvėje, kur toks santykis 2012 m. vidutiniškai buvo 0,038 proc. Toks rezultatas Lietuvoje pasiektas dėl MPT taikomų technologinių sprendimų (operacijų stebėseną, papildomi slaptažodžiai perkant internetu, operacijų regionuose, kuriuose EMV standartas dar nėra paplitęs, apribojimas, ir kt.) ir, palyginti su kitomis ES valstybėmis, nedidelio mokėjimo kortelių naudojimo prekybos vietose, ypač atsiskaitant elektroninėse parduotuvėse.

Didžiausia nuostolių dėl sukčiavimo su Lietuvoje išleistomis mokėjimo kortelėmis dalis (40 %) patirta neteisėtai panaudojant kortelę elektroninėje prekyboje. Po 30 proc. teko atitinkamai atsiskaitant fizinėse prekybos vietose ir išgryninant pinigus bankomatuose. Kai sukčiautojai bandydavo Lietuvoje pasinaudoti užsienyje išleistomis kortelėmis, dažniausiai (68 % visų nuostolių) jie naudojo fizines prekybos vietas. Siekdamas sustiprinti mokėjimo priemonių, naudojamų elektroninėje prekyboje, saugumą Lietuvos bankas parengė minimalius saugumo reikalavimus, kuriuos 2015 m. turės įgyvendinti MPT. Dokumentas parengtas atsižvelgiant į ECB paskelbtas Internetu atliekamų mokėjimų saugumo rekomendacijas.

2 intarpas. Naujovės

Mokėjimų inicijavimo procesas sparčiai kinta, dėl rinkos dalies konkuruoja net kelios skirtingos technologijos. Viena iš jų yra artimojo ryšio komunikacija (NFC) (angl. *near field communications*), pagrįsta trumpu atstumu sklindančiomis radijo bangomis (RFID). Lietuvoje NFC technologija naudojama viešajame transporte (pvz., Vilniaus mieste), tačiau mokėjimų rinkoje ji dar nėra plačiai paplitusi. Mokėjimo kortelių schemas (VISA, MasterCard ir kt.) turi parengusios su NFC technologija suderintus mokėjimo kortelių sprendimus, tačiau tokių mokėjimo kortelių Lietuvoje veikiančios MPT kol kas neišduoda. Vis dėlto, NFC technologiją jau naudoja viena elektroninių pinigų įstaiga, teikianti paslaugas mokyklose ir universitetuose esančioms prekybos vietoms (*Mokipay*).

Kita technologija – dviejų dimensijų greitojo atsako kodai (QR). Tai informacijos laikmenos, saugančios grafiškai atvaizduotus duomenis. Jau įprasta QR kodus matyti reklamos vietose, ant bilietų ar vizitinių kortelių. Priimant mokėjimų sprendimus taip pat galima panaudoti QR kodų galimybes, pavyzdžiui, nuskaičius QR kodą, nereikia papildomai surinkti mokėjimui reikalingų duomenų. Viena mokėjimo įstaiga plėtoja tokia technologija pagrįstą sistemą, tačiau kol kas atsiskaitymo vietų ir prisijungusių MPT skaičius nėra didelis.

Ne visos mokėjimų naujovės pasiekia Lietuvą. Pavyzdžiui, prekybininkus aptarnaujantys MPT kol kas nesiuo išmaniaisiais prietaisais pagrįstų ir į smulkių verslų orientuotų kortelių skaitytuvų (angl. mPOS). mPOS skaitytuvai gali būti naudojami kartu su išmaniaisiais telefonais ir sudaro sąlygas atsiskaityti mokėjimo kortelėmis tose vietose, kur paprastai atsiskaitoma grynaisiais pinigais. Taip pat rinkoje nėra sprendimo, kuris leistų per išmanųjį telefoną bet kuriuo metu realiu laiku pervesti lėšas į kitą MPT. Tokie sprendimai jau daromi Švedijoje, Lenkijoje, Jungtinėje Karalystėje, kuriami Danijoje ir kitose šalyse. Šią nišą Lietuvoje iš dalies užima vienas MPT, sudarantis sąlygas vykdyti tarpbankinius mokėjimus į visus bankus septynias dienas per savaitę nuo 8 iki 20 val., tačiau tam reikia turėti sąskaitą šiame MPT.

Pasaulyje garsiai nuskambėjusių bitkoinų (angl. *bitcoin*), kaip priemonės atsiskaityti už prekes ir paslaugas, paplitimas Lietuvoje menkas. Tik kelios įmonės viešai skelbiasi priimančios bitkoinus atsiskaitymui. Lietuvos Respublikos teisės aktai nedraudžia ir neriboja privačių ir juridinių asmenų veiklos prisidedant prie bitkoinų ar kitų skaitmeninės vertės schemų vienietų didinimo apyvartoje (angl. *mining*), naudojimo tarpusavio atsiskaitymams ar investavimo į vertės padidėjimą.

Bitkoinų ir kitos skaitmeninės vertės schemas sukėlė daug diskusijų siekiant nustatyti balansą tarp technologinės pažangos ir visuomenės pažeidžiamumo, ypač atsižvelgiant į operacijų anonimiškumą, nepakankamai patikimas keityklas, vartotojų apsaugos nebuvimą. Pasaulyje suinteresuoti asmenys (įstatymų leidėjai, kompetentingos priežiūros ir mokesčių įstaigos, plėtotojai) siekia suformuoti apibrėžtą ir stabilią skaitmeninės vertės schemų veiklos aplinką. Lietuvos bankas yra ECB ir EBA iniciatyvų, skirtų bendrai pozicijai dėl optimalaus skaitmeninės vertės schemų veiklos reguliavimo suformuoti, dalyvis. 2013 m. pabaigoje Lietuvos bankas įspėjo vartotojus apie su skaitmeninės vertės schemomis, dar vadinamomis virtualiomis valiutomis, susijusius pavojus, kaip nuo jų apsaugoti⁴.

Lietuvoje iki šiol nėra daugiašalės schemas, leidžiančios įmonėms pateikti sąskaitas faktūras tiesiai į mokėtojų MPT internetinės bankininkystės sistemas. Tokia schema leistų elektronines sąskaitas faktūras apmokėti paprasčiau ir patogiau. Elektroninių sąskaitų pateikimas mokėtojams per internetinės bankininkystės sistemas leistų įmonėms automatizuoti paslaugų grandinės procesus ir sumažinti su sąskaitomis susijusių procesų sąnaudas. 2014 m. sausio mėn. SEPA koordinavimo komitete (daugiau apie šį komitetą žr. skirsnyje „SEPA ir euro įvedimas“) sudaryta Elektroninės sąskaitos faktūros darbo grupė, turėianti parengti elektroninės sąskaitos faktūros išrašymo ir apmokėjimo modelį. Modelis turės būti atviras visiems rinkos dalyviams ir turėti vienodą pranešimų formatą, pagrįstą atviru standartu. Darbo grupė planuoja aktyviai konsultuotis su rinkos dalyviais.

⁴ http://www.lb.lt/n17656/eba_2013_01030000_lt_tra1_track.pdf

2. TEISĖKŪROS AKTUALIJOS

2013 m. Europos Komisija pateikė tris teisės aktų pasiūlymus mokėjimų srityje: Mokėjimo sąskaitų direktyvą⁵, Antrąją mokėjimo paslaugų direktyvą⁶ ir Tarpbankinio mokesčio reglamentą⁷. Jie turės reikšmingą įtaką ES ir Lietuvos mokėjimų rinkai. Šiame skirsnyje trumpai apžvelgiamas šių iniciatyvų turinys ir galimas poveikis Lietuvos mokėjimų rinkai.

MOKĖJIMO SĄSKAITŲ DIREKTYVA

Mokėjimo sąskaitų direktyva reglamentuojamos trys sritys – paslaugų, susietų su mokėjimo sąskaita, įkainių skaidrumas ir palyginamumas; mokėjimo sąskaitų perkėlimas iš vieno MPT į kitą; mokėjimo sąskaitų ir su jomis susijusių paslaugų prieinamumas.

Įgyvendinus direktyvą, bus užtikrintas paprastesnis skirtingų mokėjimo paslaugų teikėjų įkainių palyginamumas. Direktyvoje numatyta, kad MPT turės viešai skelbti ir, vartotojams sudarant sutartį, pateikti dažniausiai naudojamų su mokėjimo sąskaita susijusių paslaugų standartinės formos kainininką. Kainininke turės būti vartojamos standartinės sąvokos ir paslaugų apibrėžimai. Standartinių sąvokų vartojimas padės išvengti situacijų, kai ta pati paslauga vadinama skirtingais pavadinimais. Kita naujovė – mokėjimo paslaugų teikėjai vartotojams turės periodiškai pateikti už su mokėjimo sąskaita susijusias paslaugas sumokėtų mokesčių ataskaitą. Šioje ataskaitoje bus pateikiama susisteminta informacija, padėsianti vartotojams geriau suprasti savo išlaidas už mokėjimo paslaugas ir spręsti, ar reikia keisti savo mokėjimo įpročius. Dar viena numatyta įkainių palyginamumą palengvinanti priemonė – įkainių palyginimo svetainės. Kiekvienoje valstybėje turės veikti tokia svetainė, kurioje bus pateikiami bent jau dažniausiai naudojamų su mokėjimo sąskaita susietų paslaugų įkainiai.

Šia direktyva siekiama palengvinti vartotojų perėjimą iš vieno MPT pas kitą. Vartotojui norint pakeisti MPT, užteks kreiptis į naująjį MPT, ten atsidaryti mokėjimo sąskaitą ir pateikti įgaliojimą dėl pasirinktų paslaugų perkėlimo. Vartotojas galės nurodyti, kuriuos periodinius kredito pervedimus ir tiesioginio debeto sutikimus perkelti į naująjį MPT, kuriuos pastovius mokėtojus informuoti apie pasikeitusią mokėjimo sąskaitą, perversi lėšų likutį į naująją mokėjimo sąskaitą ir uždaryti senąją sąskaitą.

Mokėjimo sąskaitų direktyva nustatyta, kad visi vartotojai turėtų galimybę atsidaryti bazinę mokėjimo sąskaitą, jei tai yra vienintelė vartotojo mokėjimo sąskaita toje valstybėje. Bazinės mokėjimo sąskaitos paslaugų paketas turi apimti paslaugas, reikalingas vartotojams patenkinti kasdienes su mokėjimais susijusias poreikis. Vartotojas turi turėti priemones mokėjimo sąskaitai valdyti, galimybę įmokėti lėšas į mokėjimo sąskaitą, pasiimti grynujų pinigų ES valstybėse, vykdyti mokėjimo operacijas, įskaitant kredito pervedimus, tiesioginį debetą ir operacijas mokėjimo kortelėmis. Valstybė papildomai gali nustatyti ir kitas į bazinės mokėjimo sąskaitos paketą įeinančias mokėjimo paslaugas, jei jos yra esminės tos šalies vartotojams. Valstybė nustato už tokias paslaugas taikomą komisinį atlyginimą (paslaugos turi būti teikiamos nemokamai arba už pagrįstą kainą), taip pat gali nustatyti kai kurių mokėjimo paslaugų minimalų operacijų skaičių, teikiamą už valstybės nustatytą mokesť. Tai atlikusios, valstybės gali siekti, kad kuo daugiau gyventojų turėtų galimybę naudotis mokėjimo sąskaitomis bei su jomis susijusiomis paslaugomis ir skatinti mokėtojus naudotis efektyvesnėmis mokėjimo paslaugomis.

Lietuvoje jau faktiškai įgyvendinti kai kurie Mokėjimo sąskaitų direktyvos elementai. Tai Lietuvos banko valdoma interneto svetainė⁸, kurioje galima palyginti skirtingų Lietuvos MPT taikomus įkainius už mokėjimo paslaugas ir matyti jų pokyčius. Šios direktyvos įgyvendinimas visose ES šalyse leis palyginti ir skirtingose šalyse taikomus įkainius už tas pačias mokėjimo paslaugas. Lietuvoje taip pat yra galimybė pereiti į kitą banką, kai, atsidarius jame sąskaitą, formalumus dėl mokėjimo paslaugų (tiesioginio debeto, periodinių kredito pervedimų) perkėlimo iš ankstesnio banko sutvarko naujasis bankas. Tačiau šiuo metu tai gana sudėtingas, turintis daug formalumų ir laikui imlus procesas.

ANTROJI MOKĖJIMO PASLAUGŲ DIREKTYVA

Mokėjimo paslaugų direktyva reglamentuoja mokėjimo įstaigų steigimąsi ir veiklą bei mokėjimo paslaugų teikimą: mokėjimo paslaugų teikimo sąlygų skaidrumą ir teikiamos informacijos reikalavimus, MPT ir MPV teises bei pareigas. Antrąją mokėjimo paslaugų direktyvą, kuri pakeis pirmąją, siekiama padidinti mokėjimų darnumą ir efektyvumą ES lygiu, sudaryti lygiavertes veiklos sąlygas mokėjimo paslaugų teikėjams, įskaitant naujus rinkos dalyvius, užtikrinti geresnę vartotojų apsaugą ir mokėjimų saugumą, paskatinti bendrų techninių standartų atsiradimą ir sudaryti sąlygas mokesčių už mokėjimo paslaugas mažėjimui.

⁵ 2014 m. balandžio mėn. ES Taryba ir Europos Parlamentas patvirtino šią direktyvą, ji artimiausiu metu bus paskelbta Oficialiajame leidinyje.

⁶ Pasiūlymas Nr. 2013/0264 (COD), Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2002/65/EB, 2013/36/ES ir 2009/110/EB ir panaikinama Direktyva 2007/64/EB.

⁷ Pasiūlymas Nr. 2013/0265 (COD), Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą dėl tarpbankinių mokesčių už kortele grindžiamas mokėjimo operacijas.

⁸ <http://www.lb.lt/ikainiai>

Pagal siūlomą direktyvą, **skaidrumo ir informavimo reikalavimai bus taikomi ne tik ES viduje ES šalių valiutomis vykdomoms mokėjimo operacijoms**, bet ir operacijoms į ne ES valstybes ir iš jų, taip pat mokėjimo operacijoms ne ES šalių valiutomis. Dėl to skaidrumas Lietuvoje daugiausia padidės vykdant pinigų perlaidas ir mokėjimo operacijas ne ES šalių valiutomis.

Siekdama sudaryti lygiavertes veiklos sąlygas, Europos Komisija siūlo **suteikti mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigoms teisę netiesiogiai dalyvauti mokėjimo sistemose**, jei toks dalyvavimas jose numatytas. Tai leistų šiems MPT labiau įsitraukti į mokėjimų rinką ir pasiūlyti daugiau paslaugų. Be to, mokėjimų rinkoje atsiranda naujo tipo paslaugų teikėjai, vadinamosios trečiosios šalys, įsiterpiančios tarp mokėtojo, gavėjo ir banko atsiskaitant už internetinės prekybos sandorius. Šioje srityje minėtos trečiosios šalys yra alternatyva kredito kortelėms. Šiuo metu Lietuvoje tokių mokėjimo paslaugų teikėjų dar nėra. Iki šiol tokių paslaugų teikėjų paslaugos nebuvo reglamentuojamos, o įgyvendinus Antrąją mokėjimo paslaugų direktyvą **trečiosioms šalims bus taikomi tokie patys su mokėjimų saugumu ir kokybe susiję reikalavimai, kaip ir kitiems mokėjimo paslaugų teikėjams**.

Siūlomoje direktyvoje **didinama vartotojų apsauga, keliami griežtesni mokėjimų saugumo reikalavimai**. Vartotojų atsakomybė už nuostolius dėl neautorizuotos operacijos sumažinama nuo 150 iki 50 eurų. Pirkdamas internetu, vartotojas nepatirtų jokių nuostolių, jei nebūtų atliekamas griežtas autentiškumo patvirtinimas⁹. Taip mokėjimo paslaugų teikėjai skatinami taikyti ypač didelį saugumą užtikrinančias priemones. Be to, mokėjimo paslaugų teikėjams numatoma pareiga stebėti ir pranešti priežiūros institucijai apie saugumo ir informacinių technologijų incidentus. Jeigu šie incidentai turi finansinių padarinių MPV, tai jie turėtų būti nedelsiant apie tai informuojami ir nurodomos galimos priemonės, kurių MPV gali imtis, kad sumažintų neigiamus incidentų padarinius.

Direktyvoje siūloma **uždrausti gavėjams imti papildomą komisinį atlyginimą už mokėjimus debeto ir kredito kortelėmis. Jų tarpbankinių mokesčių dydis būtų reguliuojamas Tarpbankinio mokesčio reglamente**. Lietuvoje, kaip ir daugelyje ES valstybių narių, siekiant skatinti naudotis veiksmingomis mokėjimo priemonėmis, reikalauti papildomo komisinio atlyginimo iš mokėtojo už tai, kad jis moka mokėjimo kortele, šiuo metu yra draudžiama, todėl Lietuvos gyventojai pajustų naudą pirkdami internetu svetainėse, registruotose valstybėse narėse, šiuo metu nedraudžiančiose gavėjams imti papildomą komisinį atlyginimą.

TARPBANKINIO MOKESČIO REGLAMENTAS

Europos Komisija siūlo nustatyti, kad **tarpbankinis mokestis¹⁰ debeto kortelėms būtų ne didesnis kaip 0,2 proc. operacijos vertės, o kredito kortelėms – ne didesnis kaip 0,3 proc. operacijos vertės**. Šie dydžiai grindžiami vadinamuoju įmonės indiferentiškumo testu, kuriuo nustatoma, kokio dydžio komisinį atlyginimą prekybininkas būtų pasirengęs mokėti, jei jis palygintų, kiek kainuoja mokėjimo kortelės priėmimas su mokėjimu grynaisiais pinigais (atsižvelgiant į prekybininko už paslaugą mokamą komisinį atlyginimą aptarnaujantiems bankams). Šis tarpbankinis mokestis yra dalis prekybininkų bankams mokamo komisinio atlyginimo už mokėjimo kortelių priėmimo operacijų apdorojimą, todėl jo reguliavimas daro įtaką prekybininkų mokamo komisinio atlyginimo dydžiui.

Reglamento nuostatų įgyvendinimas Lietuvoje **sudarytų prielaidas mažėti prekybininkų mokamiems komisiniams atlyginimams už mokėjimo kortelių priėmimo operacijų apdorojimą**. Lietuvos banko duomenimis, 2011 m. Lietuvoje tarpbankinis mokestis debeto kortelėms vidutiniškai sudarė 0,94, kredito kortelėms – 1,07, o vidutinis prekybininkų mokamas mokestis – 1,44 proc. Prekybininko mokesčio mažėjimas **gali paskatinti prekybininkus plėsti kortelių skaitytuvų tinklą**. Kita vertus, tarpbankinio mokesčio reguliavimo poveikį Lietuvoje gali riboti sutelkta mokėjimo kortelių rinka. Kai mokant kortele mokėjimo kortelių skaitytuvą aptarnaujantis bankas yra ir kortelės išdavėjas, tarpbankinis mokestis nėra mokamas.

Yra nuomonė, kad dėl tarpbankinio mokesčio mažėjimo bankai prarastų dalį pajamų iš veiklos, susijusios su mokėjimo kortelėmis, todėl trumpuoju laikotarpiu gali didėti įkainiai kortelės naudotojams, pavyzdžiui, metinis administravimo komisinis atlyginimas. Tačiau nėra akivaizdžių tiesioginių sąsajų tarp tarpbankinių mokesčių sumažinimo ir metinio komisinio atlyginimo už mokėjimo kortelę padidinimo.

Reglamente **draudžiama mokėjimo kortelių schemoms taikyti teritorinius mokėjimo kortelių išdavimo arba priėmimo operacijų apdoravimo ES apribojimus**. Tai reiškia, kad MPT, turintis kortelių schemas leidimą išduoti jos prekės ženklo mokėjimo korteles ir (arba) apdoroti jų priėmimo operacijas, galės tai vykdyti visoje ES. Tokios nuostatos sudarys sąlygas didesnei konkurencijai ES mokėjimo kortelių rinkoje.

Siūlomas reglamentas taip pat **draus nustatyti taisykles, kurios neleistų prekybininkams skatinti klientų naudotis veiksmingesnėmis mokėjimo priemonėmis**. Prekybininkai galės pasirinkti, kokias mokėjimo korteles priimti. Tai suteiks prekybininkams galimybę pasirinkti priimtinausias mokėjimo priemones sąnaudų atžvilgiu. Tačiau

⁹ Griežtas autentiškumo patvirtinimas – tai asmens tapatybės patvirtinimo procedūra, grindžiama dviejų ar daugiau elementu, kurie skirstomi į žinojimo, turėjimo ir būdingumo kategorijas ir yra nepriklausomi, nes vieną iš jų pažeidus nesumažėja kitų patikimumas, naudojimu. Bent vienas iš šių elementų turi atitikti visus šiuos požymius: 1) elemento generuojama informacija turi būti tinkama panaudoti tik vieną kartą; 2) elementas turi būti atsparus kopijavimui (išskyrus įstatymais nustatytus atvejus); 3) elementas turi būti apsaugotas nuo vagystės internetu.

¹⁰ Tarpbankinis mokestis – tai mokestis, kurį bankas išleidėjas ima iš kortelės aptarnaujancio banko (prekybininko banko) už operacijas, atliekamas su ju išduotomis kortelėmis.

prekybininkai negalės diskriminuoti mokėjimo kortelių pagal jas išdavusį MPT arba mokėjimo kortelės turėtojo kilmę, taip pat mokėjimo kortelių, kurioms taikomi to paties dydžio tarpbankiniai mokesčiai. Kartu prekybininkams numatoma prievolė iš anksto ir būtinai, prieš sudarant pirkimo ir pardavimo sandorį, informuoti (prie įėjimo į parduotuvę, prie kasos arba interneto svetainėje), kokių mokėjimo kortelių nepriima.

Siūlomame reglamente yra labai svarbios nuostatos, **didinančios įkainių už mokėjimo kortelių priėmimo operacijų apdorojimą skaidrumą**. MPT numatoma įpareigoti nustatyti skirtingą komisinį atlyginimą pagal skirtingas mokėjimo kortelių kategorijas ir skirtingus prekių ženklus, nebent prekybininkas raštu paprašo nustatyti nediferencijuotą komisinį atlyginimą. Be to, MPT turės teikti prekybininkams detalias ataskaitas apie sumokėtus komisinius atlyginimus ir tarpbankinius mokesčius pagal mokėjimo kortelių kategorijas ir jų prekių ženklus. Šios nuostatos leis prekybininkams įvertinti savo sąnaudas ir nuspręsti, kokias mokėjimo korteles priimti, o kokių ne.

3. SEPA IR EURO ĮVEDIMAS

SEPA REIKALAVIMAI

Bendra mokėjimų eurais erdvė (angl. *Single Euro Payments Area, SEPA*) iš esmės keičia elektroninių mokėjimų eurais rinką Europoje. Tai erdvė, kurioje privatūs klientai, valdžios įstaigos ir įmonės nepriklausomai nuo jų buvimo vietos gali siųsti ir gauti vietinius ir tarptautinius mokėjimus eurais, jiems taikant vienodas pagrindines sąlygas, teises ir pareigas. SEPA sudarys sąlygas teikti aukštesnį paslaugų lygį, efektyvesnius produktus ir pigesnius būdus mokėjimams atlikti. Šiuo metu SEPA apima 34 valstybes: visas ES valstybes nares, taip pat Norvegiją, Islandiją, Lichtenšteiną, Šveicariją, Monako Kunigaikštystę ir San Mariną.

SEPA projekto įgyvendinimui didelį postūmį turėjo ES teisės aktu nustatyti reikalavimai. 2012 m. kovo 14 d. Europos Parlamentas ir Taryba reglamentu Nr. 260/2012 nustatė kredito pervedimų ir tiesioginio debeto operacijų eurais techninius ir komercinius reikalavimus ir jų įgyvendinimo terminus. SEPA reglamente nustatyti pagrindiniai SEPA projekto reikalavimai, tačiau neapibrėžiamos konkrečios mokėjimo schemos. Jas turi parengti patys rinkos dalyviai. Šiuo metu parengtos ir veikia šios schemos: viena SEPA kredito pervedimo schema (angl. *SEPA Credit Transfer Scheme*¹¹), dvi SEPA tiesioginio debeto schemos – pagrindinė schema (angl. *SEPA Core Direct Debit Scheme*¹²) ir schema, skirta verslui (angl. *SEPA Business-to-Business Direct Debit Scheme*¹³). Visas jas valdo Europos mokėjimų taryba – Europos bankus jungianti organizacija. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos siekį eurą įsivesti 2015 m. pradžioje, Lietuvoje SEPA reglamento reikalavimai įsigaliojė nuo 2016 m. sausio mėn.

Į SEPA projekto aprėptį patenka ir mokėjimai kortelėmis, tačiau jų, kitaip nei kredito pervedimų ir tiesioginio debeto operacijų, įgyvendinimo nereglamentuoja ES teisės aktai. Mokėjimo kortelėms išskeltas tikslas, kad su bet kokia ES išleista mokėjimo kortele būtų technologiškai įmanoma atsiskaityti per bet kurį ES veikiantį kortelių skaitytuvą. Tam EMT parengė reikalavimų rinkos dalyviams rinkinį. Jį įgyvendinus mokėjimo kortelių aptarnavimo srityje padidės techninis suderinamumas ir operacijų efektyvumas.

SEPA ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

Įvedus Lietuvoje eurą, iki 2016 m. sausio 1 d. pagal SEPA reikalavimus reikės pritaikyti apie 120 mln. kredito pervedimų – tiek jų šiuo metu per vienus metus inicijuojama litais. 2013 m. Lietuvoje inicijuota apie 1,3 mln. kredito pervedimų eurais, 76 proc. jų sudarė SEPA kredito pervedimai. SEPA kredito pervedimų paslaugą Lietuvoje jau teikia penki Lietuvos banko licenciją turintys komerciniai bankai, visi užsienio bankų padaliniai, veikiantys mažmeninių mokėjimų rinkoje, ir Lietuvos bankas. MPT klientai turės galimybę palaipsniui prisitaikyti prie naujovių, o ypač prie techninių SEPA formatų, naudotinų MPT ir MPV sąsajoje. Tam MPT gali siūlyti keitimo tarp šiuo metu naudojamo duomenų apsaikavimo formato (LITAS ESIS) ir SEPA formato (ISO 20022 XML) paslaugas.

Pasirengimas įgyvendinti SEPA reglamento reikalavimus yra tiek MPT, tiek įmonių atsakomybė. Įvedus Lietuvoje eurą 2015 m. pradžioje, nuo 2016 m. bankai ir kiti MPT negalėtų iš klientų priimti mokėjimo nurodymų, neatitinkančių SEPA reglamento reikalavimų. Pereinant prie standartizuotų SEPA mokėjimo priemonių – kredito pervedimų ir tiesioginio debeto – keisis elektroninių mokėjimų taisyklės, praktika ir mokėjimo nurodymų formatai. Dėl to ir įmonės turi pasirengti atitikti SEPA reikalavimus. Mažiausiai pakeitimų daryti reikės įmonėms, mokėjimus atliekančioms per internetinę bankininkystę. Kitos įmonės, mokėjimus siunčiančios ir priimančios paketais, turės peržiūrėti vidaus procesus ir atnaujinti informacines sistemas.

Kiekvienas MPT, konsultuodamasis su klientais, sprendžia, kokias SEPA tiesioginio debeto schemas plėtoti Lietuvoje. 2013 m. tiesioginis debetas sudarė 4 proc. mokėjimo negrynaisiais pinigais operacijų skaičiaus, arba 14 mln. operacijų. Didžioji tiesioginio debeto operacijų dalis (apie 99 %) atliekama, kai mokėtojas ir gavėjas turi sąskaitas tame pačiame banke ir tik 1 proc. debeto operacijų yra tarpbankiniai mokėjimai. Tikėtina, kad kai kurie MPT, atsižvelgdami į Suomijos ir Estijos patirtį, vietoj tiesioginio debeto pirmenybę teiks elektroninės sąskaitos faktūros su apmokėjimu plėtojimui.

Visuomenės informavimo ir techniniams perėjimo prie SEPA klausimams spręsti Lietuvoje nuo 2007 m. veikia SEPA koordinavimo komitetas. Komitetas palaiko ryšius su MPV atstovais, rengia perėjimo prie SEPA palengvinančias technines gaires, plėtoja elektroninės sąskaitos faktūros pateikimo bei apmokėjimo modelį ir vykdo kitas funkcijas. Lietuvos bankas kartu su Lietuvos bankų asociacija parengė Lietuvos SEPA interneto svetainę (www.sepa.lt). Joje skelbiama naujausia ir aktuali informacija, svarbi tiek gyventojams, tiek įmonėms.

¹¹ <http://www.europeanpaymentscouncil.eu/index.cfm/sepa-credit-transfer/sepa-credit-transfer-sct/>

¹² <http://www.europeanpaymentscouncil.eu/index.cfm/sepa-direct-debit/sepa-direct-debit-core-scheme-sdd-core/>

¹³ <http://www.europeanpaymentscouncil.eu/index.cfm/sepa-direct-debit/sepa-direct-debit-business-to-business-scheme-sdd-b2b/>

Remiantis Lietuvos Respublikos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymu, įvedant eurą gyventojų ir įmonių sąskaitose laikomos lėšos ir inicijuoti mokėjimai litais bus perskaičiuoti pagal nustatytą lito ir euro perskaičiavimo kursą bei nustatytas apvalinimo taisykles. 2015 m. sausio 1 d., ketvirtadienį, euras taptų privaloma priimti teisėta mokėjimo priemone Lietuvoje. Įmonėms ir gyventojams, kurių piniginės lėšos bus laikomos mokėjimo sąskaitose, atidarytose bankuose ar kituose MPT, litų keitimu į eurus rūpintis nereikės, tai bus padaryta automatiškai. Ši vienkartinė paslauga bus teikiama nemokamai. Mokėjimo sąskaitų numeriai (IBAN) dėl to nesikeis. Jei bus mokėjimo nurodymų, inicijuotų litais iki euro įvedimo dienos, tokie nurodymai nuo euro įvedimo dienos bus vykdomi eurais, t. y. lėšos į gavėjo sąskaitą bus įrašytos eurais. Nustatyti mokėjimai ir tiesioginio debeto nurašymai bus vykdomi eurais pagal nustatytas sąlygas arba grafiką.

Sąskaitas litais ir eurais tame pačiame MPT turintys asmenys galės sumažinti sąskaitų skaičių. Kai asmuo iki euro įvedimo dienos turi sąskaitas litais ir eurais toje pačioje įstaigoje per 60 kalendorinių dienų nuo euro įvedimo dienos jis turės teisę nurodyti uždaryti vieną ar keletą sąskaitų ir pervesti joje arba jose esančias lėšas pasirinktinai į kitą arba kitas sąskaitas toje įstaigoje neatlygintinai.

Dovanų kortelės, čekiai ir kitos mokėjimo priemonės su nuorodomis į litus, litą pakeitus euru, galios visą nurodytą jų galiojimo laiką. Jų vertė litais reikš pagal neatšaukiamai nustatytą lito ir euro perskaičiavimo kursą perskaičiuotą vertę eurais.

Litas kaip teisėta ir privaloma priimti mokėjimo priemonė atsiskaitant grynaisiais pinigais bus naudojamas 15 kalendorinių dienų nuo euro įvedimo dienos. Šį laikotarpį atsiskaitant grynaisiais pinigais litais grąža bus duodama eurais, išskyrus kelis nustatytus atvejus ir kai yra pagrįstos priežastys, dėl ko to negalima padaryti. Pavyzdžiui, ši nuostata nebus privaloma viešojo transporto priemonėse ir taksi atsiskaitant litais. Šiuo atveju grąža galės būti duodama litais. Tačiau atsiskaitant eurais, grąža privalės būti duodama tik eurais. Taip pat nebus privaloma priimti abiejų valiutų automatinuose terminaluose, veikiančiuose be kasininko ar kito darbuotojo, jeigu tam nėra galimybės. Tokiuose terminaluose bus galima atsiskaityti tik eurais.

Dažnesnis atsiskaitymas mokėjimo kortelėmis tose vietose, kur sudaryta tokia galimybė, padėtų išvengti nepatogumų dėl grynųjų pinigų. Eurų banknotus bankomatai išduos nuo 2015 m. sausio 1 d. Bankai turės užtikrinti, kad jiems priklausantys bankomatai nuo euro įvedimo dienos būtų pripildyti eurų banknotų, o tarp išduodamų eurų banknotų nominalų dominuotų mažieji nominalai. Tačiau, didelis gyventojų antplūdis siekiant apsirūpinti grynaisiais eurų banknotais ir monetomis, gali sukelti jiems nepatogumų, pavyzdžiui, gali tekti palaukti eilėse. Be to, prekybininkai gali pritrūkti reikiamo nominalo grynųjų pinigų grąžai atiduoti.

4. FINANSŲ RINKOS INFRASTRUKTŪRA

Finansų rinkos infrastruktūromis laikomos sistemos, kurių veiksminga ir patvari veikla atlieka svarbų vaidmenį finansų sistemai bei visai ekonomikai ir prisideda prie finansinio stabilumo palaikymo ir ekonomikos augimo skatinimo. Lietuvoje šiuo metu veikia Lietuvos banko mokėjimo sistemos ir AB Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo (toliau – LCVPD) vertybinių popierių atsiskaitymo sistema (toliau – VPAS). Finansų rinkos tarpininkai – kredito įstaigos ir finansų maklerio įmonės (toliau – FMĮ) – naudojasi mokėjimo sistemomis ir VPAS savo bei klientų mokėjimams atlikti, tarpusavio reikalavimams ir įsipareigojimams vykdyti.

Lietuvos bankas valdo dvi atsiskaitymams litais skirtas mokėjimo sistemas: realaus laiko atskirųjų atsiskaitymų sistemą LITAS-RLS ir mažmeninių mokėjimų sistemą LITAS-MMS. Be Lietuvos banko, kuris yra šių sistemų operatorius, jose dalyvauja šalies komerciniai bankai, užsienio bankų skyriai, Lietuvos centrinė kredito unija, LCVPD bei FMĮ. Sistemoje LITAS-RLS taip pat dalyvauja mokėjimo kortelių schemas valdančios įmonės: *Visa Europe Services Inc.* bei *MasterCard International Inc.* Be to, Lietuvoje veikia atsiskaitymams eurais skirta realaus laiko mokėjimo sistema TARGET2-LIETUVOS BANKAS. Lietuvos bankas administruoja sistemą TARGET2-LIETUVOS BANKAS, kuri yra sistemos TARGET2 komponentė, aptarnauja jos dalyvius ir teikia jiems pagalbą. Be Lietuvos banko, šioje sistemoje dalyvauja didžioji dauguma šalies komercinių bankų, LCVPD ir Lietuvos centrinė kredito unija.

LITAS-RLS

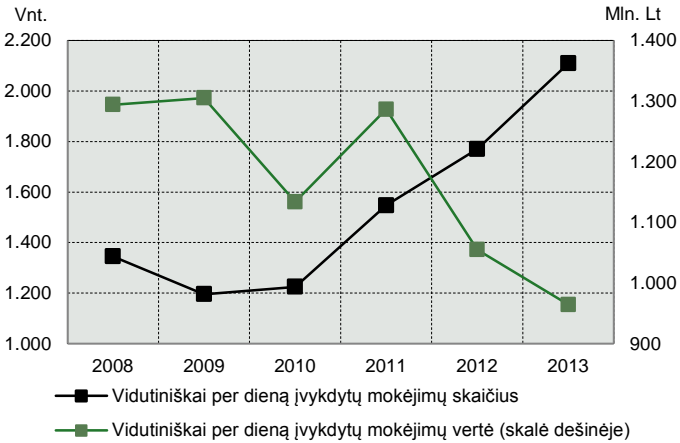
Mokėjimo sistema LITAS-RLS yra esminė šalies finansų sistemai. Joje vykdomos ne tik klientų (fizinį ir juridinių asmenų), bet ir pačių finansų įstaigų mokėjimo operacijos, taip pat Lietuvos banko operacijos, atsiskaitoma už vertybinių popierių sandorius, vykdomi mokėjimo sistemos LITAS-MMS galutiniai atsiskaitymai. Mokėjimo sistema LITAS-RLS pradėjo veikti 2007 m. sausio 29 d. Ją valdo ir jos operatorius yra Lietuvos bankas. Mokėjimo sistemoje LITAS-RLS realiu laiku vykdomi jos dalyvių inicijuoti mokėjimo nurodymai litais: dalyviai gali inicijuoti kredito pervedimus, o Lietuvos bankas – kredito ir debeto pervedimus, t. y. ir nurašyti lėšas iš dalyvių sąskaitų. LITAS-RLS dalyviai turi atsiskaitymų sąskaitas Lietuvos banke, jose saugo ir privalomąsias atsargas. Įvedus eurą nuo 2015 m. sausio 1 d., mokėjimo sistemos LITAS-RLS veikla bus nutraukta, o svarbiausios mokėjimo operacijos bus vykdomos mokėjimo sistemoje TARGET2-LIETUVOS BANKAS.

Sistemoje LITAS-RLS mokėjimai bei su jais susiję procesai vykdomi automatizuotai ir realiu laiku. Pateiktas sistemai mokėjimo nurodymas tikrinamas, o pripažintas tinkamu nedelsiant vykdomas, t. y. debetuojama mokačio LITAS-RLS dalyvio atsiskaitymų sąskaita Lietuvos banke ir kredituojama gaunančiojo dalyvio atsiskaitymų sąskaita. Apie sėkmingą atsiskaitymą sistema iš karto informuoja abu sistemos dalyvius, o gavėjo kredito įstaiga, gavusi pranešimą apie gautas lėšas ir su mokėjimu susijusią informaciją (gavėjo pavadinimą, sąskaitos numerį, sumą, mokėjimo paskirtį ir kt.), įrašo šias lėšas į gavėjo sąskaitą. Informacija tarp sistemos ir jos dalyvių apsikeičiama elektroniniu būdu siunčiant pranešimus, pasirašomus skaitmeniniu parašu.

Mokėjimo sistema LITAS-RLS veikia greitai ir patikimai. Absoliuti dauguma (2012 m. – 99,5 %, 2013 m. – 98,9 %) operacijų įvykdyta greičiau nei per 10 sekundžių. Klientams, skaičiuojant nuo mokėjimo inicijavimo iki lėšų įskaitymo į gavėjo sąskaitą, tai užtrunka ne ilgiau kaip vieną valandą. Taip yra dėl to, kad mokėtojo ir gavėjo kredito įstaigos turi patikrinti mokėjimo operaciją ir tinkamai ją įrašyti į savo vidaus sistemas.

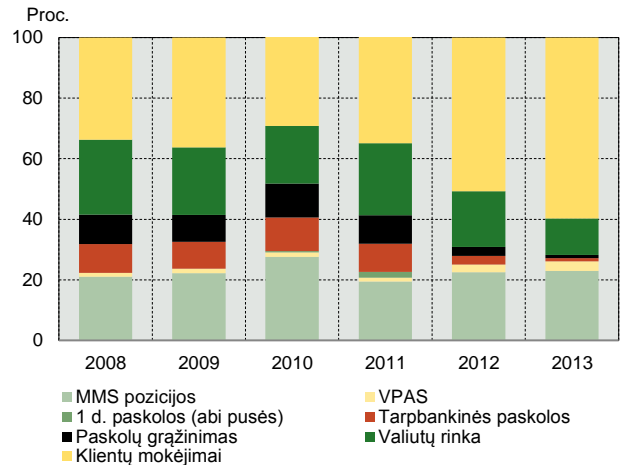
Sistemoje LITAS-RLS įvykdytų mokėjimų skaičius pastaraisiais metais nuolat didėjo, bet vertė mažėjo dėl sumažėjusių dalyvių tarpusavio mokėjimų. 2013 m. sistemoje LITAS-RLS vidutiniškai per dieną buvo įvykdyti 964,3 mln. litų vertės 2 109 mokėjimai. Palyginti su 2012 m., vidutiniškai per dieną įvykdytų mokėjimų skaičius išaugo 19,1 proc., vertė sumažėjo 8,6 proc. (žr. 11 pav.). Sistemoje vyrauja klientų mokėjimai. 2013 m. sistemos dalyvių klientų mokėjimų vertė sudarė didžiąją visų mokėjimų vertės dalį (59,7 %) (žr. 12 pav.).

11 pav. Sistemoje LITAS-RLS įvykdyti mokėjimai

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

12 pav. Sistemoje LITAS-RLS atliktų mokėjimų vertės struktūra pagal operacijų tipą

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

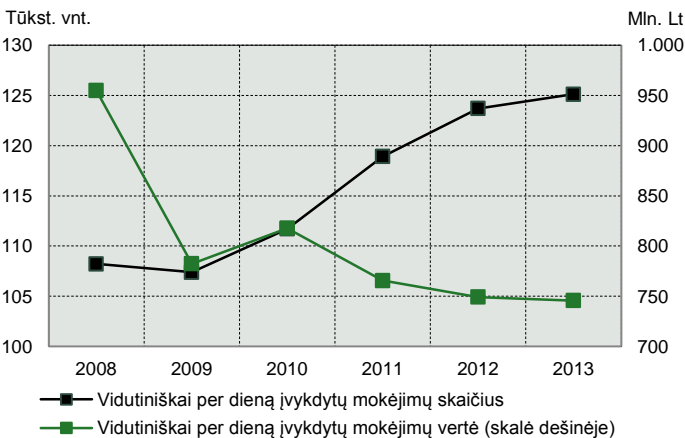
LITAS-MMS

Mokėjimo sistema LITAS-MMS skirta mažmeniniams mokėjimo nurodymams litais vykdyti nustatytu laiku. Ji, kaip ir LITAS-RLS, pradėjo veikti 2007 m. sausio 29 d. Sistemą valdo ir jos operatorius yra Lietuvos bankas. Sistemos LITAS-MMS dalyviu gali tapti tik sistemos LITAS-RLS dalyvis, turintis atidarytą atsiskaitymų sąskaitą litais. Sistemoje vykdomi kredito įstaigų klientų inicijuoti neskubūs kredito ir debeto pervedimai. Tarp jų gali pasitaikyti ir didelės vertės mokėjimų, sistemoje LITAS-MMS mokėjimų vertė neribojama.

Sistemoje LITAS-MMS mažmeniniai mokėjimai vykdomi keturis kartus per dieną, t. y. vykdomi keturi mokėjimo operacijų apdorojimo ciklai, todėl laiko tarpas nuo momento, kai mokėtojo kredito įstaiga pateikia mokėjimo nurodymą į sistemą, iki momento, kai mokėjimas įvykdomas (lėšos įskaitomos į gavėjo kredito įstaigos sąskaitą Lietuvos banke ir perduodama su mokėjimu susijusi informacija) yra ne ilgesnis kaip 3,5 val. Procesų automatizavimas leidžia apdoroti didelį informacijos kiekį net ir tomis dienomis, kai mokėjimų skaičius būna labai didelis (pvz., baigiantis metams).

Sistemoje LITAS-MMS, kaip ir mokėjimo sistemoje LITAS-RLS, mokėjimų skaičius didėja, o vertė po truputį menksta. 2013 m. sistemoje LITAS-MMS vidutiniškai per dieną įvykdyta 745,8 mln. litų vertės 125 tūkst. mokėjimų. Palyginti su 2012 m., jų skaičius išaugo 1,2 proc., vertė šiek tiek (0,5 %) sumažėjo (žr. 13 pav.). Tokios tendencijos rodo, kad mažėja sistemoje LITAS-MMS vykdomų mokėjimų vidutinė vertė, t. y. mokėjimai vidutiniškai yra mažesnės vertės nei anksčiau.

13 pav. Sistemoje LITAS-MMS įvykdyti mokėjimai

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Įvedus eurą nuo 2015 m. sausio 1 d., mokėjimo sistema LITAS-MMS bus pritaikyta iki 2015 m. pabaigos vykdyti vietinius mažmeninius mokėjimus eurais. Numatoma, kad sistemoje LITAS-MMS tarpuskaitys bus vykdomos ne rečiau kaip kas valandą. Dėl SEPA reglamento reikalavimus atitinkančios mažmeninių mokėjimų sistemos, kuri veiktų nuo 2016 m. sausio 1 d., konsultuojamasi su rinkos dalyviais.

3 intarpas. Mokėjimo sistema SEPA-MMS

Lietuvos bankas, siekdamas palaikyti aukštą šalies mokėjimų vykdymo kokybę ir norėdamas sudaryti palankias atsiskaitymo sąlygas Lietuvos MPT, siekia sukurti SEPA reglamento reikalavimus atitinkančią mažmeninių mokėjimų sistemą, dar vadinamą tarpuskaitos namais. Ji pradėtų veikti nuo 2016 m. sausio 1 d.

Siekiant sudaryti palankesnes sąlygas didesnei konkurencijai mokėjimų rinkoje, jungtis prie planuojamos kurti Lietuvos banko mažmeninių mokėjimų sistemos pakviesti ne tik bankai, bet ir kredito unijos, mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigos. Mokėjimo sistemoje SEPA-MMS pagal dalyvių poreikius būtų nustatytas tarpuskaitų dažnumas, skaičius ir laikas, teikiamos kitos su sistemos dalyviais sutartos paslaugos.

Ši Lietuvos banko sistema konkuruotų su daugeliu kitų euro zonoje jau veikiančių SEPA kliringo centrų, juos MPT gali laisvai pasirinkti savo ir klientų mokėjimams eurais. Dalis Lietuvoje veikiančių bankų, kredito unijų, mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų jau susidomėjo šiuo Lietuvos banko pasiūlymu ir pateikė preliminarinius ketinimus dalyvauti būsimoje sistemoje.

TARGET2-LIETUVOS BANKAS

TARGET2-LIETUVOS BANKAS yra Eurosistemos mokėjimo sistemos TARGET2 dalis, vadinamoji TARGET2 komponento sistema. Tai realaus laiko sistema, skirta atsiskaitymams eurais. Sistema TARGET2 teisiškai sudaryta iš daugelio komponento sistemų, tačiau veikia per vieną bendrą techninę platformą, kurią Eurosistemos vardu eksploatuoja trys centriniai bankai: Vokietijos Bundesbankas, Prancūzijos bankas ir Italijos bankas. Visoms TARGET2 komponento sistemoms būdingas vienodas paslaugų lygis.

Lietuvos bankas taip pat atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant sklandžią sistemos TARGET2-LIETUVOS BANKAS veiklą. Jis įgijo teisę dalyvauti sistemoje TARGET2 su atskira komponento sistema, kai pasirašė su Eurosistemos centriniais bankais specialią sutartį. Lietuvos bankas registruoja, administruoja ir konsultuoja TARGET2-LIETUVOS BANKAS dalyvius, o įvykus nesklandumams, teikia jiems pagalbą. Taip pat koordinuoja šių dalyvių pasirengimą kasmetiniams TARGET2 atnaujinimams, atlieka testams vykdyti reikalingus centrinio banko veiksmus, koordinuoja šalies dalyvius jungiančios TARGET2 naudotojų darbo grupės veiklą. Mokėjimo sistema TARGET2-LIETUVOS BANKAS veikia nuo 2007 m. lapkričio 19 d.

Dalyviai sistemą TARGET2-LIETUVOS BANKAS daugiausia naudoja klientų mokėjimams vykdyti. 2013 m. sistemoje vidutiniškai per dieną apdorotos 956 mokėjimo operacijos: 427 sudarė išsiųsti mokėjimai, 529 – gauti mokėjimai. Vidutiniškai per dieną sistemoje siųstų mokėjimų vertė siekė 300,8 mln., gautų – 287,5 mln. eurų. 2012–2013 m. daugiau kaip 80 proc. išsiųstų mokėjimų skaičiaus sudarė bankų klientų mokėjimai.

VERTYBINIŲ POPIERIŲ ATSISKAITYMO SISTEMA

Vertybinių popierių atsiskaitymo sistemai tenka esminis vaidmuo užtikrinant įsipareigojimų pagal sudarytus vertybinių popierių sandorius įvykdymą. VPAS vykdomi vertybinių popierių pervedimai. Kai vertybinių popierių pervedimas susijęs su lėšų pervedimu (pvz., perkant ar parduodant vertybinius popierius), lėšos pervedamos mokėjimo sistemoje LITAS-RLS (litais) arba mokėjimo sistemoje TARGET2-LIETUVOS BANKAS (eurais). 2004 m. vasario 12 d. sistema įregistruota Lietuvos banke pagal Atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatymą, jos operatorius LCVPD. Sistemoje atsiskaitoma už vertybinių popierių sandorius, sudarytus AB „NASDAQ OMX Vilnius“ vertybinių popierių biržoje ir už jos ribų. Lietuvos vertybinių popierių rinkos dalyvių iniciatyva nuo 2010 m. lapkričio 22 d. „NASDAQ OMX Vilnius“ pakeitė pagrindinę prekybos ir atsiskaitymų valiutą biržoje iš litų į eurus. Nuo minėtos dienos atsiskaitymas už „NASDAQ OMX Vilnius“ sudarytus sandorius paprastai vykdomas eurais, nebent sandorio šalys susitarė atsiskaityti litais.

Vertybiniais popieriais tarp centrinių vertybinių popierių depozitoriumų (toliau – CVPD) pervesti CVPD sukuria sąsajas. Tai teisinių, techninių ir organizacinių priemonių visuma, su kurios pagalba viename CVPD) saugomi vertybiniai popieriai gali būti pervesti į kitą CVPD. Tam pirmasis CVPD turi atidaryti vertybinių popierių sąskaitą antrajame CVPD. LCVPD turi ryšius su Estijos CVPD (EVK), Latvijos CVPD (LCD) ir tarptautiniu CVPD *Clearstream Banking Luxembourg s.a.* Be to, ryšį su LCVPD turi Lenkijos CVPD (KDPW).

TARGET2-SECURITIES PROJEKTAS

TARGET2-Securities (T2S) – tai infrastruktūros projektas, kurį, siekdamą veiksmingesnio atsiskaitymo už vertybinių popierių sandorius Europoje, įgyvendina Eurosistema. Projekto pagrindas – viena techninė platforma. Joje bus sutelkti atsiskaitymai už vietinius bei tarptautinius vertybinių popierių sandorius eurais ir vykdomi pagal bendrą standartizuotą procedūrą. T2S atvira visoms valiutoms. Šiuo metu Danijos centrinis bankas yra išreiškęs ketinimą nuo 2018 m. leisti atsiskaitymus T2S techninėje platformoje Danijos kronomis. Prie T2S nusprendė jungtis 24 Europos CVPD. T2S veiklos pradžia numatyta 2015 m. birželio mėn. Lietuvos bankas prie T2S techninės platformos kartu su LCVPD ir kitomis Baltijos valstybėmis (Latvija ir Estija) prisijungs 2017 m. vasario mėn.

T2S projektu skatinamas vertybinių popierių poprekybinės infrastruktūros veiklos praktikos ir standartų suderinamumas Europoje. Sklandžiai ir patikimai T2S veiklai bus įdiegtos pažangiausios likvidumo ir kitos su atsiskaitymu susijusios rizikos valdymo priemonės: automatinio įkeitimo ir dienos paskolos suteikimo galimybė, nuolatinio optimizavimo procesai, neįvykdytų atsiskaitymų pakartotinis teikimas vykdymui, atsiskaitymų apdorojimas naktį. Piniginė atsiskaitymo dalis bus atliekama centriniuose bankuose laikomomis lėšomis. Šios priemonės bus taikomos visiems T2S vykdomiems atsiskaitymams. Be to, nacionalinėse rinkose, kurios naudosis T2S, turės būti įgyvendinti suderinti su vertybiniais popieriais susijusių įvykių (pvz., atkarpų mokėjimai, vertybinių popierių emisijų jungimas ir kt.) standartai.

PROJEKTAS X-STREAM

Siekdamas Baltijos šalių CVPD integracijos ir sąnaudų optimizavimo, jų savininkas įgyvendina projektą X-Stream. ES teisinės iniciatyvos bei įgyvendinami techniniai projektai vis labiau skatina rinkų integraciją ir poprekybinės veiklos suvienodinimą. 2012 m. įsigijusi LCVPD „NASDAQ OMX“ grupė tapo visų trijų Baltijos šalių CVPD savininku ir pradėjo ieškoti sprendimų, kaip panaikinti šiuose CVPD vis dar egzistuojančius veiklos skirtumus. Projektas *X-Stream* grindžiamas bendra vertybinių popierių atsiskaitymo platforma. Šis projektas ne tik sujungs visų trijų Baltijos šalių VPAS, bet ir suvienodins prieigos sąlygas bei rinkos praktiką, taikys vieną pranešimų apsikeitimo standartą ir remsis atitinkamais veiklos standartais. Be to, *X-Stream* sistema bus pritaikyta veikti T2S aplinkoje, taip užtikrinant sklandų LCVPD ir Latvijos bei Estijos CVPD perėjimą prie T2S.

FINANSŲ RINKOS INFRASTRUKTŪROS PRIEŽIŪRA

Skatindamas patvarų ir veiksmingą finansų rinkos infrastruktūros veikimą, Lietuvos bankas vykdo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūrą. Sistemų operatoriai, nustatydami taisykles ir procedūras, diegdami technines ir rizikos valdymo priemones, paprastai siekia užtikrinti, kad sistema veiktų sklandžiai, o jos dalyviai galėtų vykdyti savo įsipareigojimus sistemoje. Tačiau rizika, su kuria susiduriama sistemose, gali būti nepakankamai įvertinta ir, jei nėra tinkamai valdoma, gali paveikti jos operatorių, dalyvių, kitas su ja sąveikaujančias sistemas ir net visą finansų sektorių. Sistemų priežiūra siekiama, kad sistemose būtų įgyvendintos adekvačios rizikos valdymo priemonės, o jų dalyviai suprastų ir tinkamai valdytų kylančią riziką.

Vykdamas sistemų priežiūrą, taikomos šios sistemų priežiūros priemonės: sistemų registravimas, jų stebėseną ir vertinimas. Kiekviena sistema, kurios operatorius ne Lietuvos bankas, turi būti registruota Lietuvos banke, kaip tai nustatyta Lietuvos Respublikos atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatymo 5 straipsnyje. Tai sudaro sąlygas stebėti ir vertinti įregistruotas sistemas. Siekiant įvertinti sistemų veiklą ir kylančią riziką, sistemos nuolat stebimos ir vertinamos. Lietuvos bankas vertina sistemiškai svarbių mokėjimo sistemų bei VPAS atitiktį Finansų rinkos infrastruktūrų principams (angl. *Principles for Financial Market Infrastructures*¹⁴). Šiuos principus 2012 m. balandžio mėn. patvirtino Tarptautinių atsiskaitymų banko Mokėjimo ir atsiskaitymo sistemų komitetas kartu su Tarptautinės vertybinių popierių komisijų organizacijos Techniniu komitetu (angl. *Committee on Payment and Settlement Systems (CPSS) and Technical Committee of the International Organization of Securities Commissions (IOSCO)*).

Mokėjimo sistemos LITAS-RLS vertinimas parodė, kad sistema veikia patikimai ir veiksmingai. 2013 m. atliktas mokėjimo sistemos LITAS-RLS vertinimas pagal CPSS-IOSCO Finansų rinkos infrastruktūrų principus. Naujieji principai praplėtė anksčiau taikytus 2001 m. Tarptautinių atsiskaitymų banko nustatytus Sistemiškai svarbių mokėjimo sistemų pagrindinius principus (angl. *Core Principles for Systemically Important Payment Systems*¹⁵). Principai buvo papildyti naujais išsamesniais ir griežtesniais reikalavimais. Sistema buvo vertinama pagal 15 centrinių bankų valdomoms mokėjimo sistemoms taikytinų principų, apimančių įvairius sistemos LITAS-RLS veiklos aspektus: teisinį sistemos veikimo reglamentavimą, sistemos valdymo aspektus, rizikų (kredito, likvidumo, operacinę (veiklos) rizikos, bendros verslo rizikos) valdymą, finansinio užstato valdymą, atsiskaitymų baigtinumo numatytą sistemos darbo dieną užtikrinimą, lėšų centriniame banke atsiskaitymams naudojimą, numatytas procedūras sistemos dalyvio įsipareigojimų nevykdymo atvejais, tinkamo paslaugų lygio dalyviams užtikrinimą, informacijos apie sistemą atskleidimą. Nustatyta, kad mokėjimo sistema LITAS-RLS atitinka finansų rinkos infrastruktūrų principus (pagal devynis principus priskirta vertinimo kategorija „visiškai atitinka“, o vertinimo kategorija „iš esmės atitinka“ suteikta pagal šešis principus). Daugiausia dėmesio turėtų būti skirta operacinės rizikos valdymui ir sistemos veiklos tęstinumui stiprinti ir skaidrumui padidinti. Rekomendacijos suformuluotos atsižvelgiant į Lietuvos siekį nuo 2015 m. sausio 1 d. įsivesti eurą ir su tuo susijusį mokėjimo sistemos LITAS-RLS veiklos nutraukimą.

LCVPD VPAS atitinka Europos centrinių bankų sistemos ir Europos vertybinių popierių rinkos reguliuotojų komiteto (angl. *European System of Central Banks (ESCB) and Committee of European Securities Regulators (CESR)*) nustatytus VPAS rekomendacijų¹⁶ reikalavimus. Tai rodo patikimą jos veiklą. 2014 m. Lietuvos

¹⁴ <http://www.bis.org/publ/cpss101.htm>

¹⁵ <http://www.bis.org/publ/cpss43.htm>

¹⁶ http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/pr090623_escb-cesr_recommendationsen.pdf?6cf45a6057f0440547dbf751b5e7b5a1

bankas peržiūrėjo 2011 m. atliktą VPAS vertinimą, kaip ji atitinka ESCB-CESR nustatytas VPAS rekomendacijas. 2014 m. vertinimas parodė, kad VPAS atitinka 16 iš 19 rekomendacijų, 2 rekomendacijas iš esmės atitinka, o 1 rekomendacijos reikalavimai jai netaikomi. 2011 m. VPAS atitiko 15 iš 19 rekomendacijų. Atsižvelgiant į besikeičiančią teisinę aplinką, t. y. patvirtintą CVPD veiklą reguliuojantį ES reglamentą, ir įgyvendinamus infrastruktūros projektus, suformuluotos naujos rekomenduojamos priemonės VPAS patikimumui didinti.

Vertinama, ar LCVPD VPAS ir jo sąsaja bus tinkama naudoti Eurosistemos kredito operacijoms. Euro zonos centriniai bankai, vykdydami kreditavimo operacijas, gali kaip įkaitą priimti tik tokius vertybinius popierius, kurie laikomi ir už juos atsiskaitoma euro zonoje esančioje VPAS, atitinkančioje ECB nustatytus standartus, todėl, Lietuvai rengiantis prisijungti prie euro zonos, turi būti įvertinta LCVPD VPAS, t. y. ar ši VPAS ir jos sąsaja su tarptautiniu CVPD *Clearstream Banking Luxembourg s.a.* atitinka minėtus standartus. 2014 m. pradžioje pradėtas vertinimas atliekamas vadovaujantis ECB nustatyta VPAS ir sąsajų vertinimo sąranga (angl. *Framework for the assessment of SSSs and links to determine their eligibility for use in Eurosystem credit operations, January 2014*¹⁷). Pagal ją vertinimą atliko Lietuvos bankas. Galutinę vertinimo ataskaitą parengs ir patvirtins ECB.

Stojant į euro zoną, Lietuvos bankas turės suderinti savo vykdomą finansų rinkos infrastruktūros priežiūrą su Eurosistemos priežiūros politikos sąranga¹⁸ ir kitais sistemų priežiūrą reglamentuojančiais dokumentais. Eurosistema nustatė savo vykdomos sistemų priežiūros objektą ir priemones. Pagal ECB valdančiosios tarybos 2013 m. birželio 3 d. sprendimą, Eurosistema, vykdydama visų finansų rinkų infrastruktūrų priežiūrą, vadovaujasi CPSS-IOSCO Finansų rinkos infrastruktūrų principais. Rengdamasis euro įvedimui, Lietuvos bankas pakeis šiuo metu galiojančią Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūros politiką.

¹⁷ <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/frameworkfortheassessmentofsecuritiessettlementsystems201401en.pdf>

¹⁸ <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/eurosystemoversightpolicyframework2011en.pdf?d16ddcdeed4e9dfa58bf467626bdbbab>

5. MOKĖJIMO PASLAUGŲ ĮKAINIAI

Lietuvos bankas informuoja visuomenę apie mokėjimo paslaugų įkainių kaitą šalyje. 2011 m. spalio mėn., siekdamas sudaryti palankesnes sąlygas gyventojams gauti daugiau informacijos apie šalies bankų ir užsienio bankų filialų, kredito unijų, mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų fiziniams asmenims taikomus standartinius mokėjimo paslaugų įkainius, pradėjo juos skelbti interneto svetainėje (www.lb.lt/ikainiai). 2013 m. sausio mėn. papildė skelbiamą informaciją, suteikdamas galimybę stebėti mokėjimo paslaugų įkainių kaitos istoriją nuo 2011 m. spalio mėn.

Lietuvos bankas reguliariai rengia ir skelbia mokėjimo paslaugų įkainių apžvalgas. Jose apžvelgia skirtingų įstaigų siūlomų mokėjimo paslaugų, kuriomis naudojamos dažniausiai, vartotojams taikomų standartinių įkainių dydžių kaitą šalyje. Analizuojant mokėjimo paslaugų įkainius, naudojami Lietuvos banko tarnautojų surinkti vienuolikos bankų ir užsienio bankų skyrių¹⁹ (toliau – bankai), septynių mokėjimo įstaigų²⁰, elektroninių pinigų įstaigos²¹ ir kredito unijų, priklausančių Lietuvos centrinei kredito unijai, pagal susitarimą su Lietuvos banku pateikti 2011–2013 m. duomenys²². Skaičiuojant vidutinius įkainius, neatsižvelgiama į MPT užimamą rinkos dalį. 2012–2013 m. Lietuvos bankas savo interneto svetainėje skelbė leidinius – „Mokėjimo paslaugų įkainių apžvalgas“. Nuo 2014 m. informacija apie mokėjimo paslaugų įkainius ir jų pokyčius įtraukta į šį Lietuvos banko leidinį apie aktualius mokėjimų rinkos klausimus.

MOKĖJIMO PASLAUGŲ ĮKAINIŲ POKYČIAI BANKUOSE

2013 m. šalies gyventojai galėjo nemokamai atsidaryti ir uždaryti sąskaitą bankuose, o sąskaitos tvarkymo ir debeto kortelių įkainiai kito nedaug. Lietuvoje veikiančios bankai sąskaitas atidaro ir uždaro nemokamai (žr. 5 lentelę), 2013 m. trys bankai („Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyrius, AB bankas „Finasta“, „Svenska Handelsbanken AB“ Lietuvos filialas) taip pat neėmė komisinio atlyginimo už sąskaitos, nesusietos su mokėjimo kortele²³, tvarkymą. Vienintelis AB „Citadele“ bankas 2013 m. sąskaitos tvarkymo įkainį padidino nuo 0,7 iki 1 lito per mėnesį. Vidutinis debeto kortelės aptarnavimo įkainis bankų sektoriuje pasikeitė dėl „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyriaus sumažinto debeto kortelės metinio administravimo mokesčio nuo 19 iki 18 Lt, kiti bankai įkainio nekeitė.

Pastaraisiais metais sparčiai didėjo atotrūkis tarp internetu ir bankų padaliniuose inicijuotų kredito pervedimų litais įkainių. Gautų kredito pervedimų litais įkainiai nekito. 2013 m. internetu inicijuotų kredito pervedimų įkainiai bankuose nekito arba kito nedaug (žr. 5 lentelę). Banko padalinyje inicijuotų kredito pervedimų litais banko viduje į kito kliento sąskaitą įkainį didino penki bankai, o padalinyje inicijuotų kredito pervedimų litais į kitus Lietuvoje veikiančius MPT įkainius didino trys bankai. 2012 m. padalinyje inicijuoti kredito pervedimai banko viduje į kito kliento sąskaitą vidutiniškai kainavo apie 2,9 karto daugiau, negu inicijuoti internetu, o 2013 m. šis skirtumas padidėjo iki 4,5 karto. Į kitą Lietuvoje veikiančią MPT bankų padaliniuose inicijuoti kredito pervedimai 2012 m. kainavo vidutiniškai 2,6 karto daugiau nei internetu, o 2013 m. – vidutiniškai 2,9 karto. Iš bankų didžiausius padalinyje atliekamų kredito pervedimų litais įkainius taikė AB SEB bankas. Kaip ir 2012 m., visi bankai 2013 m. gautas lėšas į kliento sąskaitą, kai mokėtojo sąskaita yra toje pačioje įstaigoje, įskaitė nemokamai, o gautų lėšų įskaitymo į kliento sąskaitą, kai mokėjimas inicijuojamas kitoje įstaigoje, įkainis buvo nuo 0,8 iki 1,4 lito. Nemokamai šią paslaugą teikė AB bankas „Finasta“.

2013 m. bankų padalinyje inicijuotų kredito pervedimų eurais²⁴ įkainiai nekito, o internetu inicijuoti ir gaunami kredito pervedimai eurais pigo. Iš šalyje veikiančių bankų internetu atliekamų kredito pervedimų eurais įkainį sumažino vienas bankas „Swedbank“, AB. Gautų kredito pervedimų eurais iš EEE šalių įkainiai bankuose sumažėjo, nes AB Šiaulių bankas padidino gautų lėšų pagal pervedimą eurais iš EEE šalių sumą nuo 1 000 iki 50 tūkst. litų, už kurios įskaitymą į sąskaitą jis ima mažiausią savo banke taikomą mokesį – 5 litus.

Siekdami mažesnio klientų srauto padaliniuose, didžioji dalis bankų didino įmokų už paslaugas grynaisiais pinigais įkainius, tačiau neskubėjo mažinti standartinių įkainių už įmokas internetu. Bankų padaliniuose mokamos įmokos už paslaugas grynaisiais pinigais 2013 m. gruodžio 31 d. vidutiniškai kainavo 5,19 lito (1,9 karto daugiau nei 2012 m. pabaigoje), o inicijuojamos internetu – 0,59 lito (11 % mažiau nei 2012 m. pabaigoje) (žr. 5 lentelę). 2013 m. įmokų už paslaugas grynaisiais pinigais įkainį didino 4 bankai, o internetu inicijuojamų įmokų už paslaugas įkainių vidurkis sumažėjo tik dėl „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyriaus sumažinto įkainio (nuo 1 iki 0,5 Lt). Tiesioginis debetas, kaip ir 2012 m. pabaigoje, buvo pigiausias būdas sumokėti įmokas už paslaugas. Visi Lietuvoje veikiančios bankai, išskyrus AS „SMP Bank“ Lietuvos filialą, 2013 m. tiesioginio debeto paslaugą teikė nemokamai.

¹⁹ AB „Citadele“ bankas, AB DNB bankas, UAB Medicinos bankas, AB SEB bankas, „Swedbank“, AB, AB Šiaulių bankas, „Danske Bank A/S“ Lietuvos filialas ir „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyrius, AB bankas „Finasta“, AS „SMP Bank“ Lietuvos filialas ir „Svenska Handelsbanken AB“ Lietuvos filialas.

²⁰ UAB „Kauno spauda“, AB Lietuvos paštas, UAB Mokėjimo terminalų sistemos (Foxbox), UAB „Perlo paslaugos“, UAB SOLLO (Maxima), UAB „Viena sąskaita“, UAB „Virtualių paslaugų operatorius“ (Lietuvos spaudos Vilniaus agentūra).

²¹ UAB „EVP International“.

²² Šie duomenys skelbiami Lietuvos banko interneto svetainėje.

²³ Už sąskaitą, susietą su mokėjimo kortele, paprastai neimamas komisinis atlyginimas, tuo atveju mokamas tik kortelės tvarkymo mokesčiai.

²⁴ Šioje apžvalgoje kredito pervedimai eurais apima SEPA kredito pervedimus arba kredito pervedimus eurais į EEE šalis, jei mokėjimo paslaugą teikėjas nevykdo SEPA kredito pervedimų.

5 lentelė. Dažniausiai naudojamų mokėjimo paslaugų įkainių kaita bankuose 2012 m. gruodžio 31 d.–2013 m. gruodžio 31 d.

(Lt)

Mokėjimo paslauga	2012 m. gruodžio 31 d.				2013 m. gruodžio 31 d.				Pokytis**
	mažiausia	daugiausia	vidurkis*	mediana	mažiausia	daugiausia	vidurkis*	mediana	
Sąskaitos atidarymas ir uždarymas	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	○
Sąskaitos tvarkymas per metus	0,00	12,00	6,82	8,40	0,00	12,00	7,00	12,00	●
Debeto kortelės aptarnavimas	10,00	21,00	17,56	19,00	10,00	21,00	17,44	19,00	●
Padalinyje inicijuoti vietiniai kredito pervedimai litais banko viduje į kito kliento sąskaitą	0,00	3,00	1,86	2,00	1,50	6,00	2,91	2,00	●
Padalinyje inicijuoti vietiniai kredito pervedimai litais į kitus Lietuvoje veikiančius MPT	2,50	4,00	3,41	3,00	2,50	7,00	3,82	3,50	●
Internetu inicijuoti vietiniai kredito pervedimai litais banko viduje į kito kliento sąskaitą	0,00	1,00	0,65	0,80	0,00	1,00	0,65	0,80	○
Internetu inicijuoti vietiniai kredito pervedimai litais į kitus Lietuvoje veikiančius MPT	0,80	1,50	1,29	1,40	0,80	1,50	1,34	1,40	●
Įmokos už paslaugas internetu	0,00	1,00	0,66	0,80	0,00	1,00	0,59	0,65	●
Įmokos už paslaugas grynaisiais pinigais padalinyje	0,80	5,00	2,76	3,00	0,80	8,00	5,19	8,00	●
Gaunami kredito pervedimai litais iš kito Lietuvoje veikiančio MPT	0,00	1,40	1,07	1,20	0,00	1,40	1,07	1,20	○
Gaunami kredito pervedimai eurais	2,50	20,00	9,41	8,00	2,50	20,00	8,05	5,00	●
Mokami kredito pervedimai eurais internetu	20,00	55,00	40,91	40,00	20,00	55,00	40,00	40,00	●

Šaltiniai: MPT duomenys ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Žymėjimai: ○ – paslaugas teikiančių bankų įkainiai nepakito, ● – paslaugas teikiančių bankų įkainiai padidėjo, ● – paslaugas teikiančių bankų įkainiai sumažėjo.

Pastaba: * – Skaičiuojant vidutinį įkainį, neatsižvelgiama į MPT užimamą rinkos dalį.

** – Mokėjimo paslaugų įkainių pokytis parodo 2013 m. paslaugas teikusią įstaigų taikytų įkainių 2012–2013 m. vidutinį įkainių pokyčius. Į 2012 m. gruodžio 31 d. duomenis neįtraukti AB Ūkio banko taikyti įkainiai.

2013 m. dalis bankų reikšmingai pakeitė padalinyje atliekamų grynųjų pinigų įmokėjimo į savo sąskaitą ir išmokėjimo iš sąskaitos kainodarą. Iki 2012 m. pabaigos iš visų bankų tik AB SEB bankas taikė 1 lito įkainį už grynųjų pinigų įmokėjimo į savo sąskaitą operaciją padalinyje, jei tame mieste yra grynųjų pinigų priėmimo bankomatų. 2013 m. grynųjų pinigų įmokėjimą į savo sąskaitą padalinyje apmokestino keturi bankai (AB „Citadele“ bankas, AB DNB bankas, AB SEB bankas, „Swedbank“, AB). Trys iš jų nustatė 0,5 proc. sumos įkainį su minimaliu komisiniu atlyginimu, o AB SEB bankas vieną operaciją apmokestino 3 litais. Svarbu paminėti, kad visi šie bankai savo klientams pasiūlė alternatyvias grynųjų pinigų įmokėjimo į sąskaitą paslaugas. AB „Citadele“ bankas leido nemokamai įmokėti grynuosius pinigus UAB „Perlo paslaugos“ terminaluose, kiti bankai tokią galimybę suteikė grynuosius pinigus priimančiuose jų banko bankomatuose. 2013 m. penki komerciniai bankai taip pat koregavo įkainius, taikomus grynųjų pinigų pasiėmimui iš sąskaitos banko padalinyje. Procentinę išmokamos sumos dalį ir (arba) mažiausią komisinį atlyginimą 2013 m. didino AB „Citadele“ bankas, AB DNB bankas, „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyrius, „Swedbank“, AB, o UAB Medicinos bankas, vienintelis siūlęs klientams pasiimti grynųjų pinigų kredito įstaigos padalinyje iki 2 000 litų per dieną nemokamai (šis bankas neišduoda mokėjimo kortelių), sumažino neapmokestinamą sumą iki 1 000 litų per dieną ir padidino viršytos sumos procentinį mokestį – nuo 0,5 iki 0,6 proc.

Grynųjų pinigų operacijų bankomatuose įkainiai 2013 m. padidėjo nedaug. Grynųjų pinigų paėmimo iš bankomato įkainį padidino „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyrius, o „Swedbank“, AB, sumažino nemokamai leidžiamą paimti sumą. Kaip ir 2012 m., iš savo banko bankomato nemokamai paimti tam tikrą sumą grynųjų pinigų siūlė du bankai („Swedbank“, AB, ir AB „Citadele“ bankas), o AB SEB bankas savo klientams siūlė alternatyvią paslaugą nemokamai pasiimti grynųjų pinigų naudojantis banko tarpininkų paslaugomis.

MOKĖJIMO PASLAUGŲ ĮKAINIŲ POKYČIAI KREDITO UNIJOSE

Kredito unijose 2013 m. sąskaitų atidarymo, uždarymo ir tvarkymo įkainiai nekito, tačiau padidėjo debeto kortelių tvarkymo įkainiai. Beveik visos kredito unijos sąskaitas atidaro ir uždaro nemokamai ir, priešingai nei bankai, neima komisinio atlyginimo už sąskaitos tvarkymą (žr. 6 lentelę). 2013 m. dalis kredito unijų padidino debeto kortelės aptarnavimo mokestį, tačiau vidutiniškai debeto kortelės aptarnavimas kredito unijose ir toliau buvo pigesnis nei bankuose.

Pastaraisiais metais kredito unijose padidėjo tiek inicijuojamų, tiek gaunamų kredito pervedimų litais ir eurais įkainiai. 2013 m. internetu inicijuotų kredito pervedimų kredito unijos viduje ir į kitą MPT litais įkainius padidino po 3 kredito unijas, o šių paslaugų, atliekamų kredito unijų padaliniuose, įkainius keitė atitinkamai 7 ir 10 kredito unijų. Kredito pervedimų eurais įkainius pakeitė 6 kredito unijos (1 pradėjo teikti šią paslaugą, 2 sumažino įkainius ir 3 juos padidino).

Gautų kredito pervedimų eurais iš EEE šalių įskaitymo į sąskaitą įkainį padidino 2 kredito unijos, o gautas lėšas litais iš kito MPT apmokestino 43 kredito unijos, iš jų įkainį 2013 m. padidino 5 kredito unijos.

6 lentelė. Dažniausiai naudojamų mokėjimo paslaugų įkainių kaita kredito unijose 2012 m. gruodžio 31 d.–2013 m. gruodžio 31 d. (Lt)

Mokėjimo paslauga	2012 m. gruodžio 31 d.				2013 m. gruodžio 31 d.				Pokytis**
	mažiausia	daugiausia	vidurkis*	mediana	mažiausia	daugiausia	vidurkis*	mediana	
Sąskaitos atidarymas	0,00	10,00	0,25	0,00	0,00	10,00	0,25	0,00	○
Sąskaitos uždarymas	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	○
Sąskaitos tvarkymas per metus	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	○
Debeto kortelės aptarnavimas	0,00	20,00	5,33	5,00	0,00	20,00	6,00	10,00	●
Padalinyje inicijuoti vietiniai kredito pervedimai litais į kitus MPT	0,00	3,00	1,37	1,30	0,00	3,00	1,47	1,50	●
Padalinyje inicijuoti vietiniai kredito pervedimai litais kredito unijos viduje į kito kliento sąskaitą	0,00	3,00	0,24	0,00	0,00	3,00	0,31	0,00	●
Internetu inicijuoti vietiniai kredito pervedimai litais į kitus MPT	0,00	2,00	0,20	0,00	0,00	2,00	0,22	0,00	●
Internetu inicijuoti vietiniai kredito pervedimai litais kredito unijos viduje į kito kliento sąskaitą	0,00	2,00	0,04	0,00	0,00	2,00	0,07	0,00	●
Įmokos už paslaugas internetu	0,00	0,80	0,04	0,00	0,00	0,80	0,04	0,00	○
Įmokos už paslaugas grynaisiais pinigais	0,00	2,00	0,20	0,00	0,00	2,00	0,20	0,00	○
Gaunami kredito pervedimai litais iš kito Lietuvoje veikiančio MPT	0,00	3,00	0,76	1,00	0,00	3,00	0,80	1,00	●
Gaunami kredito pervedimai eurais	0,00	50,00	6,47	5,00	0,00	50,00	6,71	5,00	●
Mokami kredito pervedimai eurais padalinyje	10,00	60,00	37,90	35,00	10,00	60,00	37,98	35,00	●

Šaltiniai: MPT duomenys ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Žymėjimai: ○ – paslaugas teikiančių kredito unijų įkainiai nepakitę, ● – paslaugas teikiančių kredito unijų įkainiai padidėjo.

Pastaba: * – skaičiuojant vidutinį įkainį, neatsižvelgiama į MPT užimamą rinkos dalį.

** – Mokėjimo paslaugų įkainių pokytis parodo 2013 m. paslaugas teikusią įstaigų taikytų įkainių 2012–2013 m. vidutinių įkainių pokyčius.

Įmokų už paslaugas įkainiai kredito unijose, priešingai nei bankuose, nekito arba kito labai nedaug. Nemokamai padaliniuose sumokėti įmokos už paslaugas 2013 m. pabaigoje buvo galima 41 kredito unijoje (2013 m. pirmąjį pusmetį – 42 kredito unijose). Už internetu inicijuotų įmokų už paslaugas įvykdymą komisinio atlyginimo neėmė 58 kredito unijos.

2013 m. grynujų pinigų įmokėjimo į savo sąskaitą padalinyje operacijų kredito unijos neapmokestino. Grynujų pinigų paėmimo iš sąskaitos įkainius keitė ir 11 kredito unijų, 9 iš jų padidino grynujų pinigų paėmimo iš sąskaitos padalinyje įkainius ir 2 jį sumažino.

MOKĖJIMO PASLAUGŲ ĮKAINIŲ POKYČIAI MOKĖJIMO IR ELEKTRONINIŲ PINIGŲ ĮSTAIGOSE

Viena elektroninių pinigų įstaiga 2013 m. toliau skatino konkurenciją tarp MPT siūlydama daugumą internetu inicijuotų mokėjimo paslaugų pigiau nei kiti rinkos dalyviai. Elektroninių pinigų įstaiga 2013 m. sąskaitas atidarė, uždarė ir tvarkė nemokamai, taip pat neėmė komisinio atlyginimo už internetu inicijuotų vietinių kredito pervedimų litais įstaigos viduje operacijas. 2013 m. elektroninių pinigų įstaiga pradėjo teikti savo klientams nemokamą įmokų už paslaugas internetu paslaugą (žr. 7 lentelę). Palyginti su bankų ir kredito unijų sektoriumi, elektroninių pinigų įstaiga išsiskiria daug mažesniais įkainiais už mokėjimus eurais.

Mokėjimo įstaigų teikiamų įmokų už paslaugas grynaisiais pinigais įkainių vidurkis 2013 m. padidėjo. Mokėjimo įstaigos UAB „Viena sąskaita“ ir UAB SOLLO (*Maxima*) padidino įmokų už paslaugas grynaisiais pinigais įkainį, o UAB „Perlo paslaugos“ kai kurių rūšių įmokas už paslaugas apmokestino 2 litų komisiniu atlyginimu.

7 lentelė. Dažniausiai naudojamų mokėjimo paslaugų įkainių pokyčiai elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigose 2012 m. gruodžio 31 d.–2013 m. gruodžio 31 d.

(Lt)

Mokėjimo paslauga	2012 m. gruodžio 31 d.				2013 m. gruodžio 31 d.				Pokytis **
	mažiausia	daugiausia	vidurkis*	mediana	mažiausia	daugiausia	vidurkis*	mediana	
Elektroninių pinigų įstaiga									
Internetu inicijuoti vietiniai kredito pervedimai litais į kitus MPT	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	○
Mokami kredito pervedimai eurais internetu	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	0,69	○
Įmokos už paslaugas internetu	–	–	–	–	0,00	0,00	0,00	0,00	●
Mokėjimo įstaigos									
Įmokos už paslaugas grynaisiais pinigais mokėjimo įstaigose	0,42	1,00	0,76	0,80	0,55	2,00	0,87	0,80	●

Šaltiniai: MPT duomenys ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Žymėjimai: ○ – paslaugas teikiančių elektroninių pinigų (mokėjimo) įstaigų įkainiai nepakito, ● – paslaugas teikiančių elektroninių pinigų (mokėjimo) įstaigų įkainiai padidėjo, ● – paslaugas teikiančių elektroninių pinigų (mokėjimo) įstaigų įkainiai sumažėjo.

Pastaba: * – skaičiuojant vidutinį įkainį, neatsižvelgiama į MPT užimamą rinkos dalį.

** – Mokėjimo paslaugų įkainių pokytis parodo 2013 m. paslaugas teikusią įstaigų taikytų įkainių 2012–2013 m. vidutinių įkainių pokyčius.

METINĖS GYVENTOJŲ IŠLAIDOS MOKĖJIMO PASLAUGOMS ŠALYJE

Skirtingi mokėjimo paslaugų naudojimo poreikiai ir naudotojų įpročiai lemia tai, kad nėra vieno mokėjimo paslaugų krepšelio, tinkančio visiems šalies gyventojams, tačiau, vertinant gyventojų išlaidas mokėjimo paslaugoms, tikslinga atsižvelgti į aktyviai mokėjimo rinkoje dalyvaujančių gyventojų naudojamas mokėjimo paslaugas. Aktyviai mokėjimo paslaugomis besinaudojančio vartotojo krepšelis geriausiai parodytų mokėjimo paslaugų įkainių kitimo tendenciją. Mokėjimo paslaugų rinkai Lietuvoje būdinga didelė mokėjimo paslaugų pasiūla naudotojams, o dalis mokėjimo paslaugų yra tarpusavyje pakeičiamos ir jas teikia skirtingi MPT skirtingomis kainomis. Mokėjimo paslaugos naudotojo įpročiai daro įtaką ir jo pasirinkimui. Gryniesiems pinigams pirmenybę teikiantys gyventojai rinksis vienas paslaugas, o elektroninėmis paslaugomis besinaudojantys – kitas jų alternatyvas. Tai lemia ir tai, kokį MPT pasirenka vartotojas – daugiau naudojasi kredito įstaigos ar mokėjimo įstaigos paslaugomis. Remiantis Lietuvos banko užsakyму 2013 m. atliktos Lietuvos gyventojų mokėjimo paslaugų naudojimo įpročių apklausos duomenimis ir atsižvelgiant į ekspertinius vertinimus, Lietuvos bankas sudarė aktyvaus mokėjimo paslaugų naudotojo metinį krepšelį²⁵ (žr. 8 lentelę) ir apskaičiavo šio krepšelio kainą bei jos kaitą Lietuvoje. Aktyvus šalies mokėjimo paslaugų naudotojas naudojasi kredito įstaigos paslaugomis ir pirmenybę teikia internetu inicijuojamoms mokėjimo paslaugoms.

8 lentelė. Aktyvaus mokėjimo paslaugų naudotojo mokėjimo paslaugų metinis krepšelis

Mokėjimo paslauga (priemonė)	Mokėjimo paslaugų krepšelis, vnt.
Debeto kortelė	1 kortelė
Gaunami vietiniai kredito pervedimai litais banko ar kredito unijos viduje iš kito kliento sąskaitos	24
Gaunami vietiniai kredito pervedimai litais iš kito banko ar Lietuvoje veikiančios kredito unijos	12
Grynujų pinigų paėmimas iš savo banko arba už tuos pačius įkainius iš kito banko bankomato	24 (vidutinė operacijos vertė – 250 Lt)
Įmokos už paslaugas internetu	24
Kredito pervedimai internetu į kitą Lietuvoje veikiančią MPT	9
Kredito pervedimai internetu banko ar kredito unijos viduje į kito asmens sąskaitą	15

Šaltiniai: Lietuvos banko užsakymu atliktos²⁶ Lietuvos gyventojų mokėjimo paslaugų naudojimo įpročių apklausos rezultatai ir Lietuvos banko skaičiavimai.

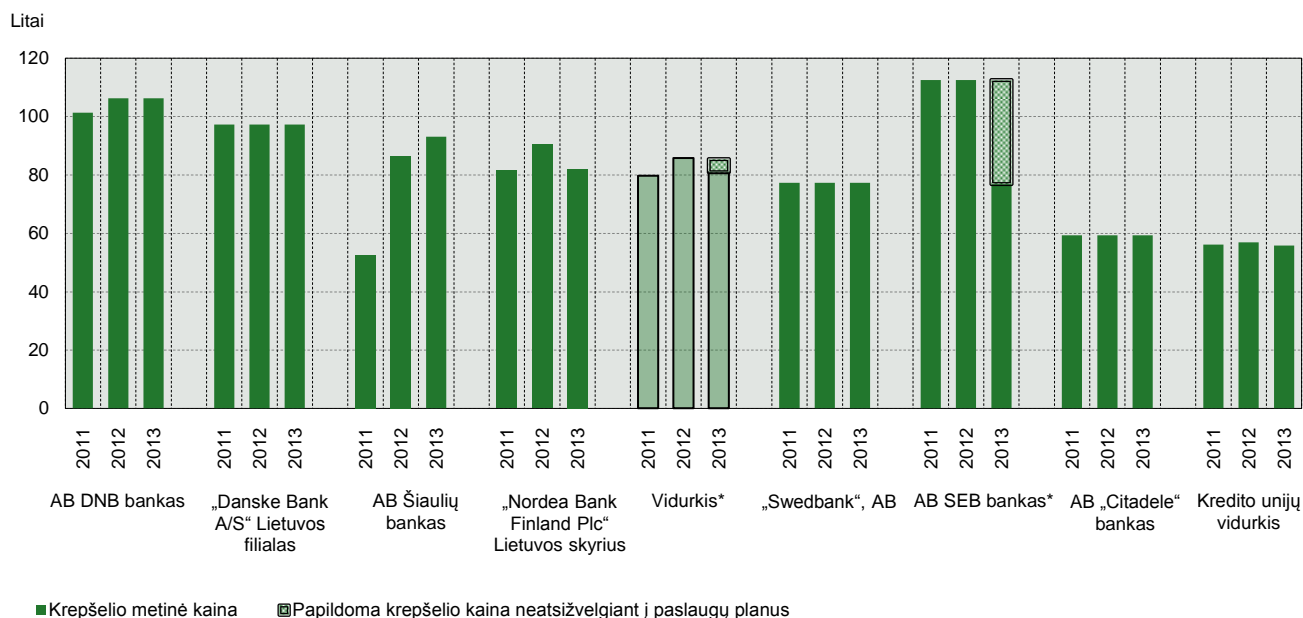
²⁵ Šioje apžvalgoje pateikiamas mokėjimo paslaugų krepšelis nėra palyginamas su 2012 m. ir 2013 m. pirmojo pusmečio mokėjimo paslaugų įkainių apžvalgose pateiktais mokėjimo paslaugų krepšeliais dėl skirtingos sudarymo metodikos.

²⁶ Lietuvos gyventojų mokėjimo paslaugų naudojimo įpročių apklausą Lietuvos banko užsakyму atliko viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovė „Spinter tyrimai“ 2013 m. kovo 1–15 d.

Vertinant metines mokėjimo paslaugų krepšelio kainas, pateikiama informacija apima standartinius bankų ir kredito unijų paslaugų įkainius, taip pat ir visuotinai prieinamus mokėjimo paslaugų planus. Vertinant 2013 m. krepšelio kainą, atsižvelgiama tik į MPT siūlomus mokėjimų planus, kuriuos gali pasirinkti visi šalies gyventojai be papildomų sąlygų. 2013 m. tokį mokėjimo paslaugų planą siūlė tik vienas AB SEB bankas. Vis dėlto, paminėtina, kad beveik visi šalyje veikiantys bankai savo klientams 2013 m. siūlė programas ar mokėjimų planus, kuriais pasinaudoję bankų klientai gali mokėti mažiau, tačiau šios programos ir planai siūlomi atsižvelgus į specifinius mokėjimų poreikius ar socialinius aspektus (pvz., planai studentams, senjorams ir kt.) ir nėra visuotinai prieinami. Be to, rinkoje dalis bankų siūlo visiems savo klientams prieinamas lojalumo programas (pvz., kaupiami taškai, suteikiamos nuolaidos ir kt.), tačiau dėl sudėtingų lojalumo programų sistemų ir skirtingo poveikio mokėjimo paslaugų naudotojams šios programos į vertinimą neįtraukiamos. Vertinant kredito unijų taikomus įkainius, naudojami visų kredito unijų paslaugų įkainių vidurkiai. Bankai, teikiantys ne visas į krepšelį įtrauktas paslaugas, ir elektroninių pinigų įstaiga toliau neanalizuojami ir nevertinami.

Vidutinės metinės išlaidos bankuose ir kredito unijose už aktyvaus mokėjimo paslaugų naudotojo mokėjimo paslaugų krepšelį 2013 m. būtų 80,9 lito (žr. 14 pav.), t. y. 5,6 proc. mažiau nei 2012 m. pabaigoje ir 1,6 proc. daugiau nei 2011 m. pabaigoje. Šiam naudotojui mokėjimo paslaugos daugiausia kainuotų AB DNB banke ir „Danske Bank A/S“ Lietuvos filiale, mažiausiai – kredito unijose ir AB „Citadele“ banke. Skirtumas tarp didžiausių ir mažiausių išlaidų 2013 m. būtų 50,5 lito (skirtųsi 1,9 karto).

14 pav. Aktyvaus mokėjimo paslaugų naudotojo mokėjimo paslaugų krepšelio metinė kaina

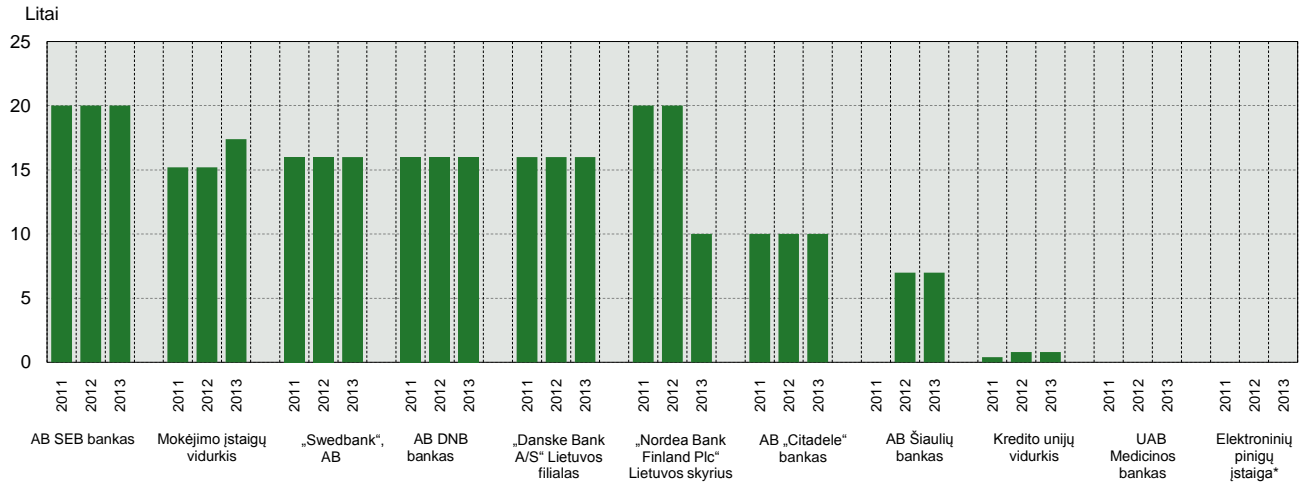
Šaltiniai: MPT duomenys ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: * – mokėjimo paslaugų kaina AB SEB banke 2013 m. įvertinta darant prielaidą, kad vartotojas naudoja paslaugų planą.

Įkainių už grynaisiais pinigais ar bankų padaliniuose inicijuotas mokėjimo paslaugas didėjimas nedidina tipinio aktyvaus MPV metinių išlaidų už mokėjimo paslaugas. 2013 m. išleidžiama suma mokėjimo paslaugoms AB SEB banke būtų mažesnė (31,7 %) dėl paslaugų plano naudojimo. Visus 3 m. mokėjimo paslaugų naudotojas būtų išleidęs tokią pačią sumą trijuose bankuose: „Danske Bank A/S“ Lietuvos filiale, „Swedbank“, AB, ir AB „Citadele“ banke. Taip pat mokėjimo paslaugų krepšelio kaina, skaičiuojama tik standartiniais įkainiais, nebūtų pasikeitusi AB SEB banke. Nagrinėjant 3 m. laikotarpį daugiausia išlaidos už mokėjimo paslaugas padidėjo AB Šiaulių banke (77 %).

Lietuvos gyventojai inicijuoja daug įmokų už paslaugas grynaisiais pinigais, o tai darydami internetu galėtų sutaupyti. Aktyvus MPV įmokų už paslaugas grynaisiais pinigais neatlieka, tačiau, remiantis Lietuvos banko skaičiavimais, 2013 m. vidutiniškai per metus vienas gyventojas sumoka 20 įmokų už paslaugas mokėjimo įstaigose grynaisiais pinigais ir tam išleidžia vidutiniškai 17,4 lito per metus. Jeigu įmokos grynaisiais pinigais būtų atliekamos internetu, mokėjimo paslaugų naudotojui pavyktų sutaupyti naudojantis beveik visų MPT paslaugomis (žr. 15 pav.).

15 pav. Vidutinės metinės išlaidos įmokoms už paslaugas

Šaltiniai: MPT duomenys ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: * – elektroninių pinigų įstaiga 2013 m. pradėjo teikti internetu inicijuotų įmokų už paslaugas paslaugą.

Paveiksle vertinamos metinės 20 įmokų už paslaugas išlaidos. Mokėjimo įstaigose įmokos už paslaugas inicijuotos grynaisiais pinigais, bankuose, kredito unijose ir elektroninių pinigų įstaigoje inicijuotos internetu.